

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Θέματα Χριστιανικής Ηθικής
ΤΟΜΟΣ Γ΄**

**Μάριος Π. Μπέγζος-Αθανάσιος
Ι. Παπαθανασίου**

ΘΕΜΑΤΑ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ
ΤΟΜΟΣ Γ΄

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΘΕΜΑΤΑ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ**

**Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΟΜΟΣ Γ'**

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ**

Συγγραφή

**1. Μάριος Π. Μπέγζος, Καθηγητής
Θεολογικής σχολής Πανεπιστημίου
Αθηνών**

**2. Αθανάσιος Ν. Παπαθανασίου, Δρ
Θεολογίας, Καθηγητής Λυκείου Ζε-
φυρίου Αττικής**

Κριτική Επιτροπή

**1. Χρήστος Βασιλόπουλος, Καθηγη-
τής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημί-
ου Θεσ/νίκης**

**2. Γεώργιος Διλμπόης, Θεολόγος -
συγγραφέας, πρ. Σχολικός Σύμβουλος**

**3. Δημήτριος Κούκης, Θεολόγος, πρ.
Σχολικός Σύμβουλος**

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

**Αθανάσιος Θ. Νίκας, Σύμβουλος Π.Ι.
(† 5 -3-1999)**

**Το βιβλίο αυτό αφιερώνεται στη
μνήμη του.**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα Εργασίας Ινστιτούτου
Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

**Μετατροπή: Οσία Αναστασίου
Επιμέλεια: Σπυριδούλα Σκούταρη**

Εικόνα του εξωφύλλου

**Έργο του ζωγράφου π. Σταμάτη
Σκλήρη (1998)**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ (Δ.Ε. 13-17)

Συνειδησιακά προβλήματα στη ζωή του χριστιανού

Η ύβρις είναι η έλλειψη του μέτρου η οποία φέρνει την αταξία. Είναι το φρενήρες πάθος που προκαλεί διαμάχες και σύγχυση. "Η ύβρις", γράφει ο Jean-Pierre Vernant, "οδηγεί τους ανθρώπους να προκαλούν τους θεούς, να τοποθετούν τους εαυτούς τους πάνω από τους ανθρώπινους νόμους"...

Για τους Έλληνες, η ύβρις ήταν το κακό. Ένας κόσμος που είχε α-

φεθεί στην ύβρι ήταν ένας ανάστροφος κόσμος, παραδομένος στην αταξία. Ένας κόσμος όπου μόνο η δύναμη όριζε το δίκαιο, όπου οι άνθρωποι ήταν εγκαταλειμμένοι στον πόνο και τη δυστυχία στην πιο καθάρη τους μορφή. Η λέξη ύβρις, αυτή η πανάρχαια ελληνική λέξη, είναι ίσως, όπως έχει γράψει ο Lewis Thomas, αυτή που εκφράζει καλύτερα το φόβο και την ανησυχία που, εδώ και μερικά χρόνια, εκδηλώνονται στην κοινή γνώμη για την επιστήμη και τους επιστήμονες. Η ύβρις δεν υποδηλώνει απλά αυτό που, για πολλούς, φαίνεται ως μια ανυπόφορη πρόκληση των επιστημόνων. Περιλαμβάνει όλες τις παρεκτροπές των επιστη-

μών και των τεχνολογιών που, στα τέλη του 20ού αιώνα, απειλούν το μέλλον του πλανήτη και των κατοίκων του: την ατομική ενέργεια, τόσο με τη μορφή των πυρηνικών όπλων όσο και με τη μορφή των πυρηνικών αντιδραστήρων• την υπερβολική εκβιομηχάνιση, τη μόλυνση, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, την αναζήτηση πετρελαίου με υποθαλάσσιες γεωτρήσεις• με λίγα λόγια, όλα όσα θεωρούνται υπεύθυνα για την αποσύνθεση του κόσμου μας.

Φρανσουά Ζακόμπ, Το ποντίκι, η μύγα και ο άνθρωπος (μτφρ. Α. Φιλιππάτος), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ. 103-105.

13. Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Το νόημα και η σημασία της ζωής

**Τι είναι
η ζωή;**

Τι είναι η ζωή; Πού
βρίσκεται το νόημα
της; Πώς ορίζουμε
αυτό το φαινόμενο

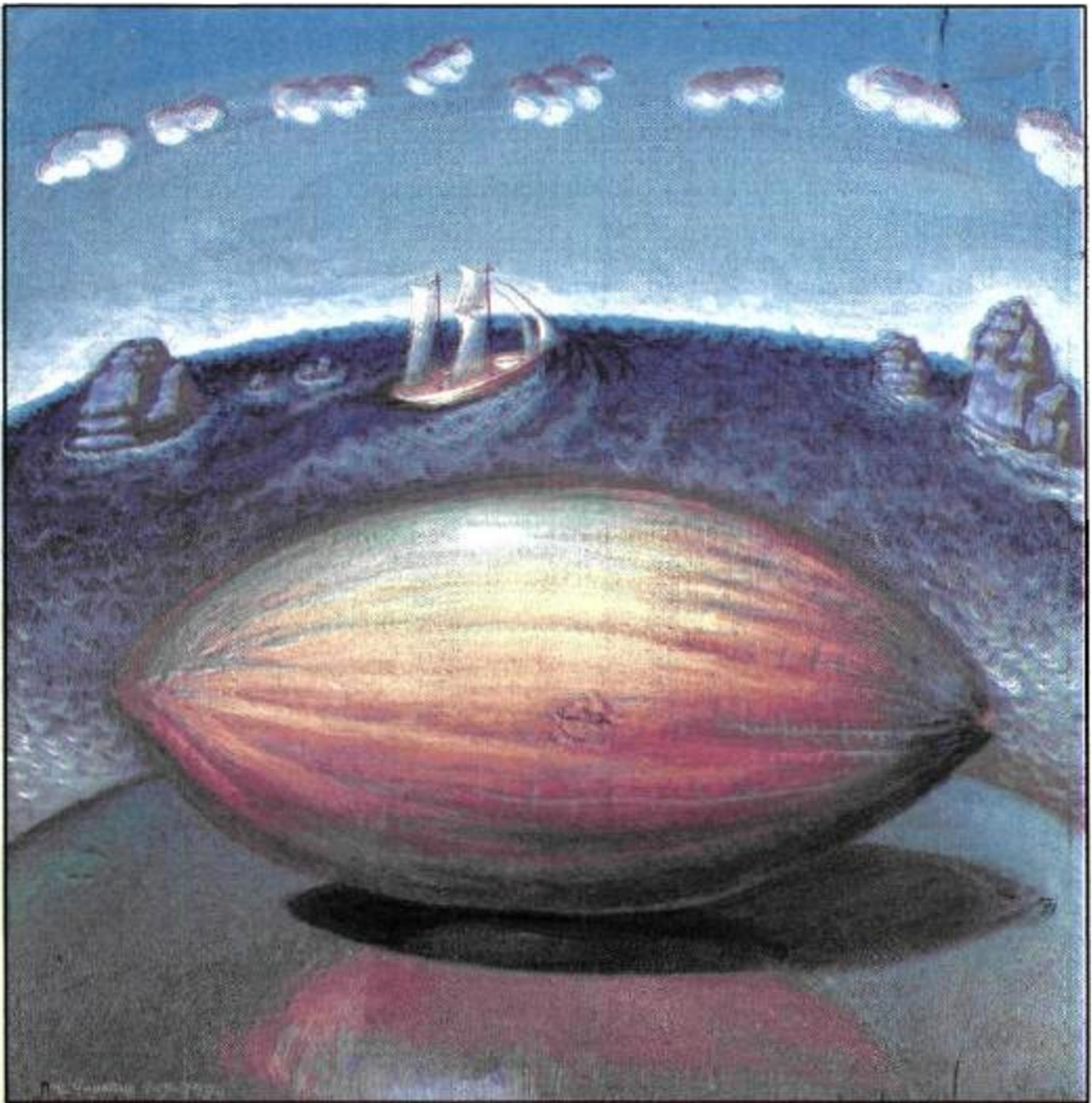
που λέγεται ζωή; Συχνά ακούμε τέ-
τοιες απορίες ολόγυρά μας. Αλλά κι
εμείς οι ίδιοι, σε κάποια κρίσιμη
στιγμή του προσωπικού μας βίου,
θέτουμε στον εαυτό μας το καίριο
ερώτημα, όπως και κάποιος ήρωας
του Σαίξπηρ ο οποίος αναρωτιόταν
"to be or not to be", "να ζεις ή να
μην ζεις". Ποια απάντηση έχει να
δώσει η Εκκλησία σ' αυτή την ερώ-
τηση μας;

Ας είμαστε πρώτα απ' όλα ει-

Λικρινεείς! Δεν μπορούμε εύκολα να αποκριθούμε σε τέτοιες απορίες που μόνο τα παιδιά και οι σοφοί τολμούν να διατυπώσουν. Ερωτούν για το νόημα της ζωής τα παιδιά, επειδή γνωρίζουν πολύ λίγα, και οι σοφοί, διότι γνωρίζουν πάρα πολλά πράγματα. Όσοι δεν είμαστε πια μικρά παιδιά, ούτε βέβαια γίναμε ακόμη "σοφοί", δηλαδή η συντριπτική πλειοψηφία των μέσων ανθρώπων της καθημερινής ζωής, επιμένουμε να ρωτάμε για το νόημα της ζωής, ιδίως όταν βρεθούμε σε δύσκολες υπαρξιακές περιστάσεις, όπως είναι ο θάνατος ενός δικού μας ανθρώπου, ο πόνος, ο χωρισμός από το αγαπημένο μας πρόσωπο, κάποια αποτυχία στη σταδιοδρομία μας, μια καταστροφή ή κάποιο άλλο συγκλονιστικό βίωμα με αρνητικό περιεχόμενο.

Βέβαια, απαιτώντας απάντηση σε ένα τέτοιο ερώτημα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας ότι υπάρχει πλήθος παρόμοιων αποριών που ποτέ δεν μπορούν να βρουν απάντηση ικανοποιητική, όπως π.χ. τι είναι αυτό που το λένε αγάπη. Το ίδιο συμβαίνει με τη ζωή: ζούμε τη ζωή, μα δε γνωρίζουμε ποιο είναι το αληθινό της νόημα. Κι όμως αυτό διακρίνει τον άνθρωπο από τα ζώα. Κι όπως γράφει ο Ντοστογιέφσκι: "Το μυστικό της ανθρώπινης ύπαρξης είναι τούτο: Δε θέλει μονάχα να ζει, μα και να ξέρει γιατί ζει"¹.

¹ Ντοστογιέφσκι. Αδελφοί Καραμαζώφ. Β.6,II. (μετ. Άρη Αλεξάνδρου), Εκδ. Γκοβόστη τ. 2, σ. 164.

Η ζωή είναι ταυτόχρονα ταξίδι και μυστικό (έργο π. Σταμ. Σκλήρη).

Έτσι, λοιπόν, είναι φυσικό κι εύλογο, δηλαδή είναι λογικό, που επιμένουμε να ρωτάμε για το νόημα της ζωής, παρόλο που παραμένει

πάντα πάρα πολύ δύσκολο να δώσουμε μια απάντηση με μαθηματική ακρίβεια. Ωστόσο εμείς θα καταφύγουμε στη μακρά πείρα ζωής που έχει μέσα της η Εκκλησία και θα κάνουμε μια απόπειρα να μιλήσουμε για το νόημα της ζωής, αφού κάτι τέτοιο μας αφορά προσωπικά κι απόλυτα, άμεσα και βιωματικά.

Ζωή είναι η σχέση

Αν ρωτήσουμε ένα βιολόγο ή κάποιον ιατρό να μας πει τότε και πώς θεωρεί ότι ζει κάθε έμβιον είτε πρόκειται για τον άνθρωπο είτε για οποιοδήποτε μέλος του ζωικού βασιλείου από τα μικρότερα μέχρι τα μεγαλύτερα, θα απαντήσει ότι το φαινόμενο της ζωής τεκμαίρεται, τεκμη-

ριώνεται, αποδεικνύεται με επιστημονικά τεκμήρια, δηλαδή με αδιάψευστα στοιχεία, όταν υπάρχουν δυο δεδομένα: η σχέση και η ενέργεια. Κάθε ζωντανός οργανισμός ενεργεί και σχετίζεται: ανταλλάσσει ενέργεια με το περιβάλλον του, επικοινωνεί με τον περίγυρο του, βρίσκεται σε σχέση με καθετί το διαφορετικό από αυτόν τον ίδιο, συμμετέχει, δηλαδή μετέχει μαζί του, συνευρίσκεται (βρίσκεται μαζί) το ένα με το άλλο.

Ο γιατρός, για παράδειγμα, διαπιστώνει το θάνατο ενός ανθρώπου, όταν αυτός ο τελευταίος παύει να αναπνέει, δηλαδή σταματά να ενεργεί και να σχετίζεται, να ανταλλάσσει ενέργεια με το περιβάλλον του. Άρα η ζωή είναι σχέση και ενέργεια σύμφωνα με τα δεδομένα

της φυσιολογίας, της βιολογίας και της ανθρωπολογίας.

Η ζωή είναι ένα σύνολο ενεργούμενων σχέσεων. Ζει μόνο ό,τι σχετίζεται κι ενεργεί. Μάλιστα ζει τόσο χρόνο όσο ακριβώς βρίσκεται σε σχέση κι ενέργεια. Κάθε έμβιον στερείται αυτές τις δυο θεμελιώδεις ιδιότητες της ζωής, δηλαδή τη σχέση και την ενέργεια, όταν βρίσκεται στα δυο όρια του βίου του, πριν την αρχή και μετά το τέλος της ζωής. Από τη σύλληψη του, πριν γεννηθεί κι ενόσω βρίσκεται ακόμη μέσα στην κοιλιά της μάνας του, δε σχετίζεται συνειδητά με άλλους ανθρώπους. Αλλά κι όταν πάψει πια να αντικρίζει το φως αυτού του κόσμου, δηλαδή όταν τελευτήσει κι έχει πεθάνει, τότε πάλι στερείται τη σχέση και την ενέργεια.

Πέρα όμως από αυτή τη διαπίσ-

τωση, για την Εκκλησία η ζωή αποτελεί κάτι πολύ περισσότερο. Είναι δωρεά του Θεού και χάρισμα. Η ζωή ανήκει στο δημιουργό και ο άνθρωπος έχει την υποχρέωση ως "καλός οικονόμος" να διαφυλάξει αυτό το χάρισμα, να το προστατέψει και, "ως τάλαντο", να το αξιοποιήσει μέσα στα πλαίσια του σκοπού της ζωής που έχει θέσει ο δημιουργός του, δηλαδή το "καθ' ομοίωσιν". Η στάση που η Εκκλησία παίρνει στις περιπτώσεις παραβίασης του δικαιώματος της ζωής στηρίζεται σ' αυτή τη βασική ιδέα.

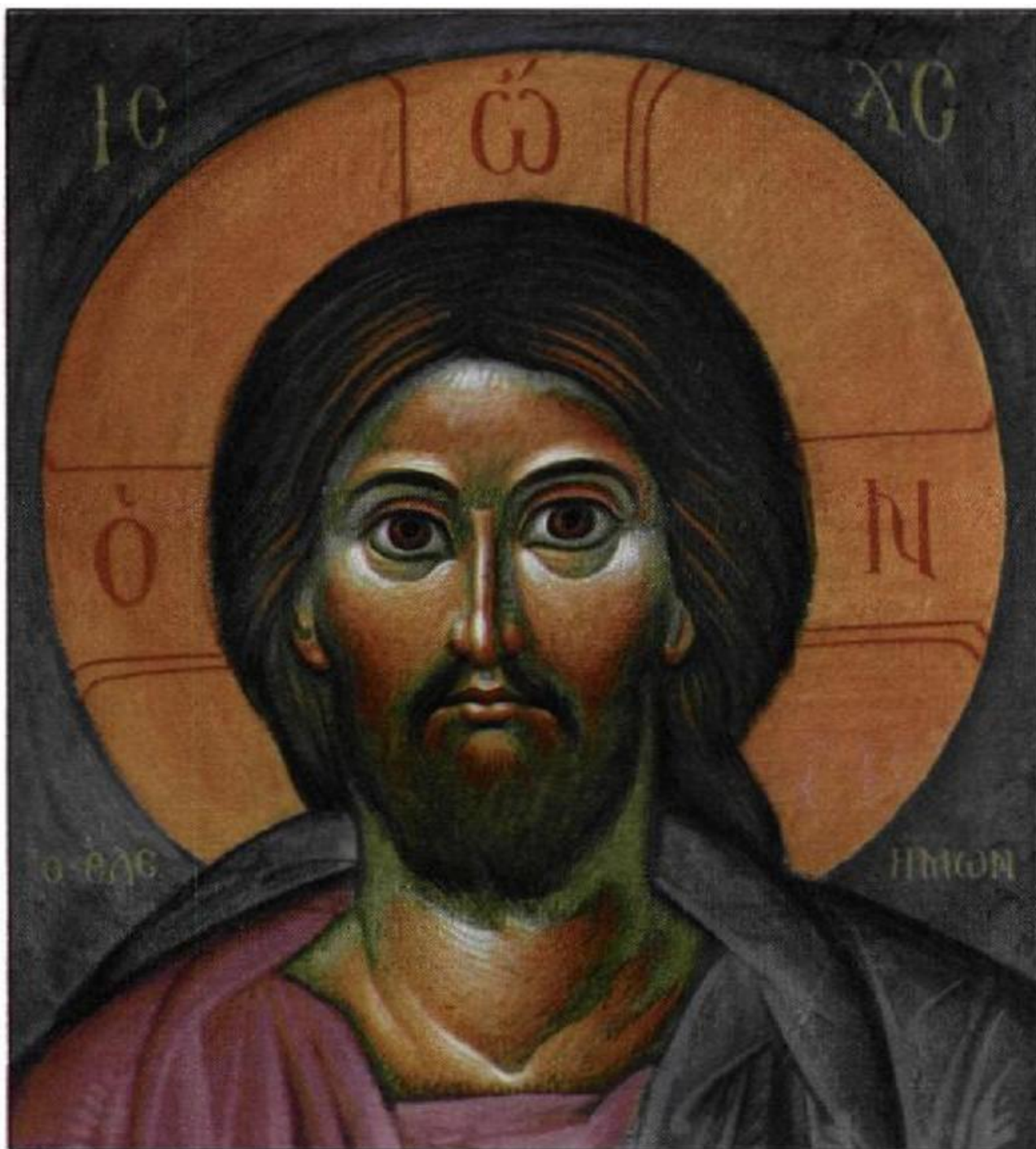
**"Εγώ
είμαι η ζωή"
(Ιωάν. 11, 25)**

νολο ενεργούμενων σχέσεων. Ζω

Η Εκκλησία μάς διδάσκει: η ζωή είναι δωρεά του Θεού και ένα σύ-

θα πει ενεργώ και σχετίζομαι. Ο Θεός είναι το πρότυπο της ζωής, η ίδια η ζωή, η αληθινή ζωή, η πηγή της ζωής. Όταν ο Μωυσής στο όρος Σινά συναντά τον Θεό και Του ζητά το όνομά Του, Εκείνος απαντά: “Εγώ είμι ὁ ὢν” (Εγώ είμαι εκείνος που είμαι, ο υπάρχων) (Εξόδ. 3: 14). Ο Θεός ταυτίζεται με το κατεξοχήν υπαρκτό ον, το υπέρτατο "έμβιο ον", τον ύψιστο φορέα της ζωής, την πρωτογενή πηγή και την ανώτατη αρχή της αληθινής ζωής.

Στην Καινή Διαθήκη αποκαλύπτεται σαφέστερα το Δεύτερο Πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, ο Υιός και Λόγος του Θεού, στο πρόσωπο του Χριστού, που δηλώνει: “Εγώ είμι ἡ ἀνάστασις και ἡ ζωή ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ κἀν ἀποθάνῃ ζήσεται καί

**Κοίταγμα κατά πρόσωπο. Αίτημα για
σχέση προσωπική με τη Ζωή.
(έργο π. Σταμ. Σκλήρη).**

πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα” (Εγώ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ• ἐκεῖνος που πιστεύει σ’ ἐμένα, καὶ ἀν πεθάνει, θα ζήσῃ• καὶ καθένας που ζεῖ κι ἐμπιστεύεται σ’ ἐμένα δε θα πεθάνει ποτέ) (Ἰωάν. 11: 25-26). Οἱ Μαθητές Του που ἐζήσαν μαζί Του πιο κοντά ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλον ἄνθρωπο, ὀνομάζουσαν τὸν Ἰησοῦ “ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς” (Πράξ. 3: 15) καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀποκαλεῖ τὸ Χριστό “ἡ ζωὴ ἡμῶν” (Κολοσ. 3: 4). Ἐπομένως ἡ ζωὴ ἀποκτᾶ τὸ πλήρες νόημα τῆς, ὅταν σχετίζεται με τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Αὐτὸ ὅμως προϋποθέτει τὴν ἀποδοχὴ του ἀνθρώπου να βιώσει αὐτὴ τὴ σχέση καὶ να μετᾶσχει στὴν ἀγάπη που εἶναι οὐσιαστικὸς ὅρος τῆς ζωῆς.

Δεν εἶναι τυχαῖο ὅτι σε κάθε εἰκόνα, ὅπου ἡ Ἐκκλησία παριστάνει τὸ

πρόσωπο του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, υπάρχει η λέξη "Ο ΩΝ" ολόγυρα στο φωτοστέφανο, το λαμπερό, δηλαδή, χρυσόχρωμο κυκλικό πλαίσιο γύρω από την κεφαλή Του, ακριβώς για να δηλώσει αυτήν την πρωταρχική ιδιότητα Του που είναι η ζωή. Αν στην Παλαιά Διαθήκη δηλώνει ο Θεός την ύπαρξή Του κάπως αφηρημένα με τη λέξη "ΩΝ", στην Καινή Διαθήκη κάνει πολύ πιο συγκεκριμένη την ταυτότητά Του με το λόγο του Ευαγγελιστή Ιωάννη: "ὁ Θεός ἀγάπη ἐστίν" (Α΄ Ἰωάν. 4: 8· 16)

Αν κάποιος ήθελε να μεταφράσει το λόγο της Εκκλησίας στα μαθηματικά, τότε θα έγραφε αυτή την εξίσωση: Θεός = αγάπη = ζωή. Η αγάπη σημαίνει πραγματική ζωή, όχι απλά επιβίωση, και ο Θεός είναι η πηγή των δυο αυτών αγαθών, της

ζωής και της αγάπης. Αυτό το γνωρίζουν πολύ καλύτερα από όλους μας οι άγιοι και οι ποιητές, οι πιστοί και οι λόγιοι, οι απλοί άνθρωποι του Θεού και οι πρωτοκορυφαίοι της τέχνης. Ας ακούσουμε δυο σχετικές μαρτυρίες. Η μια προέρχεται από τα ασκητικά κείμενα ενός περήφημου βυζαντινού θεολόγου, του Ισαάκ του Σύρου: "Η αγάπη είναι πιο γλυκιά κι απ' τη ζωή"¹. Κι η άλλη ανήκει στον Ντοστογιέφσκι: "Η αγάπη είναι ανώτερη απ' τη ζωή, η αγάπη είναι το στεφάνι της ζωής και πώς είναι δυνατό να μην το προσκυνήσει η ζωή;"².

¹ ¹Ισαάκ Σύρος, Ασκητικά, Λόγος ΛΗ', Θεσσαλονίκη 1977, 164

² ²Ντοστογιέφσκι, Δαιμονισμένοι, Γ' VIII,3 (μετ. Α. Αλεξάνδρου), Αθήνα, Εκδ. Γκοβόστη 1954.

Τώρα καταλαβαίνουμε κάπως καλύτερα γιατί είναι τόσο δύσκολο ν' απαντήσουμε στο ερώτημα "τι είναι ζωή", όπως επίσης δεν μπορούμε να αποκριθούμε στην απορία "τι είναι αυτό που το λένε αγάπη". Γι' αυτό, ενώ όλοι μας ζούμε τη ζωή και ζητούμε την αγάπη, δυσκολευόμαστε να ορίσουμε αυτά τα δυο πιο ζωτικά μεγέθη της ύπαρξής μας. Δεν έχει όμως τόση σημασία να ορίσουμε την ζωή και την αγάπη, αλλά να ζούμε την ζωή και την αγάπη, γιατί ζω σημαίνει αγαπώ. Η θεμελιώδης εξίσωση της ζωής είναι αυτή: "αγαπώ, άρα υπάρχω)"!

Κείμενα

1. Ὁ γάρ ἄρτιος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.

Ἰωάν. 6,33

2. Οὐδεὶς γάρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· ἐάν τε γάρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. ἐάν τε οὖν ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν.

Ῥωμ. 14, 7-8

1. Γιατί το ψωμί του Θεού είναι αυτό που κατεβαίνει από τον ουρανό και χαρίζει ζωή στον κόσμο.

2. Κανένας μας άλλωστε δε ζει για τον εαυτό του και κανένας δεν πεθαίνει για τον εαυτό του. Γιατί όταν ζούμε, ζούμε για τον Κύριο, κι όταν πεθαίνουμε, πεθαίνουμε για χάρη του Κυρίου. Είτε, λοιπόν, ζούμε είτε πεθαίνουμε, ανήκουμε στον Κύριο.

Θέματα για συζήτηση

1. Ποια απάντηση θα δίναμε στο ερώτημα: "Σε τι διαφέρει η ζωή του ανθρώπου από των υπόλοιπων όντων του ζωικού βασιλείου";
2. Η ζωή είναι σχέση. Τι συνεπάγεται αυτή η αντίληψη;
3. Πώς κρίνετε την αντίληψη των ανθρώπων που προτιμούν το μοναχικό βίο;
4. "Η αγάπη είναι πιο γλυκιά κι απ' τη ζωή". Σχολιάστε αυτή την άποψη του Ισαάκ του Σύρου.

14. ΒΙΟΪΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ

**Οι "βιοεπιστήμες"
στη ζωή μας**

Η ελληνική
γλώσσα έχει
το χάρισμα
να διαθέτει

πολλές λέξεις για να ονομάσει ένα πράγμα. Για παράδειγμα, λέμε "ζωή" και "βίος" που σημαίνει ακριβώς το ίδιο. Στην καθημερινή γλώσσα μιλάμε για ζωή, ενώ στην επιστημονική ορολογία κάνουμε λόγο για το "βίο".

Βιολογία είναι η επιστήμη που μελετά το ζωικό βασίλειο. Βιοχημεία είναι ο κλάδος που συνδυάζει τη βιολογία με τη χημεία. Βιοτεχνολογία είναι η εφαρμογή της τεχνο-

λογίας στη βιολογία. Βιοηθική λέγεται η έρευνα των ηθικών προβλημάτων που σχετίζονται με τις εφαρμογές της βιολογίας στην καθημερινή ζωή μας. Σήμερα πια έχουμε τις "βιοεπιστήμες", δηλαδή όλους εκείνους τους κλάδους που έχουν ως αντικείμενο έρευνας το φαινόμενο της ζωής, από τα κύτταρα και τους μικροοργανισμούς μέχρι τα ζώα και τον άνθρωπο, αυτό το υπέρτατο έμβιον.

Οι "βιοεπιστήμες" έχουν σημειώσει τέτοια αλματώδη εξέλιξη που κυριολεκτικά μοιάζουν σαν να γράφουν μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας. Τα επιτεύγματά τους κρίνονται από τους υποστηρικτές τους θετικά και είναι πάμπολλα. Θα αναφέρουμε μερικά μόνο, τα πιο εντυπωσιακά. Η τεχνητή γονιμοποίηση επιτρέπει σε άτεκνα ζευγά-

ρια να αποκτήσουν επιτέλους απογόνους και να ζήσουν ευτυχισμένα κάνοντας πραγματικότητα το όνειρο μιας ζωής. Οι λεγόμενες "τράπεζες σπέρματος" διευκολύνουν την τεκνογονία. Η κλωνοποίηση (ή "κλωνισμός") επιτρέπει, κατά τους θιασώτες της, την παραγωγή επιθυμητών κλώνων του ζωικού βασιλείου, πιστεύεται ότι καθιστά εφικτή την τελειοποίηση του είδους και ότι διευκολύνει την παραγωγή του άριστου απογόνου. Η στείρωση και η αντισύλληψη γίνονται πια πραγματικότητα.

Ο καθορισμός του φύλου και η βελτίωση του είδους περνούν πια από τη σφαίρα του ονείρου στο χώρο της πραγματικότητας. Υποστηρίζεται από μερικούς επιστήμο-

νες ότι ακόμη και η ανθρώπινη συμπεριφορά¹ μπορεί να προβλεφθεί κι έτσι να αποφευχθεί η ελαττωματική φύση, για να επιτευχθεί η ιδεώδης προσωπικότητα με τέλεια χαρακτηριστικά γνωρίσματα ανάλογα με τις προδιαγραφές της κοινωνίας μας σε κάθε στιγμή. Τέλος, η αφαίρεση οργάνων και η μεταμόσχευσή τους σώζουν ζωές και χαρίζουν την επιβίωση σε συνανθρώπους μας που αντιμετωπίζουν πρόβλημα με ζωτικά όργανά τους.

¹ Επειδή είναι καθοριστικός ο ρόλος του περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς και δεν είναι μόνο θέμα γονιδίων, πολλοί επιστήμονες διατείνονται ότι δε θα μπορούσαμε ποτέ να δημιουργήσουμε με την κλωνοποίηση απόλυτα όμοιους ανθρώπους.

Όλα αυτά είναι μερικά από τα μέχρι τώρα πιο γνωστά και εντυπωσιακά επιτεύγματα της βιοϊατρικής, στα οποία μπορούμε να συμπεριλάβουμε κι άλλα ακόμη σημαντικότερα, που σήμερα μπορούμε μόνο να τα φανταζόμαστε.

Βίος αβιώτος;

Ας θυμηθούμε
ότι το φάρμακο
γίνεται φαρμάκι:

μεγάλη δόση γιατρικού δηλητηριάζει, μόνο η κατάλληλη ποσότητα θεραπεύει. Σε κάθε τι χρειάζεται μέτρο και διάκριση, κρίση και κριτήρια για το τι είναι καλό και τι είναι κακό, πού τελειώνει το ένα και πού αρχίζει το άλλο. Η βιοηθική καλείται να προσδιορίσει τις ενέργειες και τις παρενέργειες της βιοϊατρικής,

δηλαδή να θέσει τα όρια ανάμεσα στις θετικές και τις αρνητικές συνέπειες της επιστήμης στη ζωή μας. Τα βιοϊατρικά επιτεύγματα οφείλου-

**Ανατομική εικόνα του ανθρώπου.
(Έργο του Gunther von Hagens από
το περιοδικό Art. Das
Kunstmagazin 1/1999. σ. 57).**

με να τα μελετήσουμε και να τα αντιμετωπίσουμε με βάση τη χριστιανική πίστη και παράδοση. Η χριστιανική ηθική μπορεί, και πρέπει, να συμβάλει πάρα πολύ θετικά και δημιουργικά με το δικό της τρόπο σ' αυτό ειδικά το κρίσιμο σημείο.

Όλα αυτά είναι θέματα τα οποία η κοινωνία δεν είναι ακόμη έτοιμη να αντιμετωπίσει και οι νομικές ρυθμίσεις για την αποφυγή παρανομιών και λαθών ή ενεργειών που αντίκεινται στην ηθική έρχονται, συνήθως, καθυστερημένα.

Χρειάζεται ιδιαίτερα να προσέξουμε τις υπερβολές και τις καταχρήσεις της βιοτεχνολογίας. Οι κίνδυνοι από τέτοια παράχρηση ή κατάχρηση των νέων επιτευγμάτων είναι ορατοί και επισημαίνονται από επιστήμονες και θεολόγους. Σύμφωνα με τον Γρηγόριο Ναζιαν-

ζηνό, τον Θεολόγο (329-390): “τό καλόν οὐ καλόν, ὅταν μή καλῶς γένηται”¹ δηλαδή: “το καλό δεν είναι καλό, όταν δεν γίνεται με καλό τρόπο”.

Με τρία κριτήρια της χριστιανικής ηθικής, μετρούμε το καλό και το κακό. Αυτά είναι: η αλήθεια, η αγάπη και η ελευθερία. “ Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς” (θα γνωρίσετε την αλήθεια, και η αλήθεια θα σας ελευθερώσει) (Ιωάν: 8, 32). Ο Θεός δηλώνει απερίφραστα ὅτι Εκείνος είναι η αγάπη, η αλήθεια και η ελευθερία: “ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν” (1 Ιωάν. 4: 8), “Εγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ (Ιωάν. 14, 6), “ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία” η λέξη “Κύρι-

¹ Γρηγόριος Θεολόγος. PG 36. 16.

ος" εδώ σημαίνει το Πνεύμα• και όπου υπάρχει το Πνεύμα του Κυρίου εκεί υπάρχει και ελευθερία) (2 Κορινθ. 3:17). Ο Απόστολος Παύλος συσχετίζει την αγάπη με την ελευθερία ως εξής: «ὕμεῖς γάρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῆ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις. Ὁ γάρ πᾶς νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ πεπλήρωται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν» (Ο Θεός, λοιπόν, αδερφοί μου, σας κάλεσε για να ζήσετε ελεύθεροι. Μόνο να μη γίνει η ελευθερία αφορμή για αμαρτωλή διαγωγή, αλλά με αγάπη να υπηρετείτε ο ένας τον άλλο. Ἄλλωστε ὅλος ο νόμος συνοψίζεται σε μια φράση: Στο ν' αγαπήσεις τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου) (Γαλ. 5: 13-14).

Με αυτά υπόψη μας προχωρού-

με στη βιοηθική. Σκοπός μας είναι μόνον ένας: να μη γίνει ο βίος αβίωτος, δηλαδή να μην επιτρέψουμε να υφίστανται συνθήκες που καταντούν αδύνατη την ευτυχία στη ζωή μας. Με άλλα λόγια, θέλουμε κυρίως ένα πράγμα: να ζήσουμε τη ζωή. Αλλιώςτικά δε θα μπορέσουμε να ευτυχήσουμε.

Μαζική και ατομική κατάχρηση της βιοτεχνολογίας

ανεπιθύμητη και απαράδεκτη, επειδή γίνεται απάνθρωπη και στρέφεται εναντίον του ανθρώπου παραβιάζοντας την ελευθερία του και στερώνοντας την ανθρωπιά του. Συγ-

Η χρήση της βιοτεχνολογίας είναι επιθυμητή και επιτρεπτή. Η κατάχρησή της όμως κρίνεται

κεκριμένα κάτι τέτοιο συμβαίνει σε δυο περιπτώσεις.

Πρώτον, η μαζική χρήση της βιοτεχνολογίας από την κρατική εξουσία σε βάρος κάποιας μειοψηφίας του πληθυσμού είναι η χειρότερη μορφή ολοκληρωτισμού. Κάτι τέτοιο συνέβη στον 20ό αιώνα από τη ναζιστική δικτατορία στη χιτλερική Γερμανία, όπου κυρίαρχος ήταν ο ρατσισμός. Οι Εβραίοι θεωρήθηκαν δήθεν "κατώτεροι", γιατί ανήκαν στη σημιτική φυλή, με ανατομικά χαρακτηριστικά που διέφεραν από εκείνα της τάχα "ανώτερης" αρίας φυλής των Ινδοευρωπαίων. Με τέτοια βιολογική πρόφαση εξοντώθηκαν εκατομμύρια αθώων στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, αφού προηγουμένως χρησιμοποιήθηκαν ως πειραματόζωα στα εργαστήρια ευγονικής και υποβλήθηκαν σε αφά-

νταστα βασανιστήρια. Τα ανθρωποκτόνα αυτά πειράματα εφαρμόστηκαν βέβαια και σε πολλούς άλλους ανθρώπους, παρά την ινδοευρωπαϊκή καταγωγή τους. Ένας παρόμοιος κίνδυνος επισημαίνεται από πολλούς σήμερα με την ανάπτυξη των νέων τεχνικών. Ο κίνδυνος να δημιουργηθούν ανθρώπινα όντα με επιλογή γενετική, για να δημιουργηθεί η ανώτερη "ράτσα" (κάτι αντίστοιχο με την "αρία" φυλή). Αυτό μπορεί να αποβεί καταστρεπτικό για το ανθρώπινο γένος, καθώς δεν είναι γνωστό αν μια τέτοια στην ουσία τεχνική μετάλλαξη θα κάνει πιο ευάλωτο το ανθρώπινο είδος στις αρρώστιες.

Δεύτερον, η ατομική εφαρμογή της βιοτεχνολογίας σε ειδικές περιπτώσεις (π.χ. τεχνητή γονιμοποίηση) δεν επιτρέπεται, όταν δε γίνε-

ται με τη σύμφωνη γνώμη και την απολύτως ελεύθερη συγκατάθεση του προσώπου που θίγεται από αυτήν τη βιολογική παρέμβαση στην ιδιωτική του ζωή. Η δυνατότητα του ανθρώπινου προσώπου να επιλέγει εκούσια, συνειδητά και ελεύθερα, είναι ο απαραίτητος όρος που η χριστιανική ηθική απαιτεί να τηρείται σε περιπτώσεις πρόληψης ή θεραπείας ανίατων νοσημάτων και ανατομικών δυσπλασιών, καθώς επίσης αδυναμίας τεκνογονίας. Παράλληλα, όμως, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και τρίτα πρόσωπα που εμπλέκονται σε μια βιοϊατρική διαδικασία, όπως τα παιδιά που πρόκειται να γεννηθούν. Ένα καίριο ερώτημα π.χ. είναι: κατά πόσον η απόφαση ενός υπερήλικου ζευγαριού να φέρει στον κόσμο ένα παιδί με τεχνητή

γονιμοποίηση αποτελεί αθώο δικαίωμά τους ή -αντίθετα- εκδήλωση εγωισμού. Σε μια τέτοια περίπτωση πρέπει να τεθεί το ερώτημα: Είναι λιγότερο σημαντικό να προχωρήσει ένα άτεκνο ζευγάρι στην υιοθεσία ενός δυστυχισμένου παιδιού, που για ποικίλους λόγους είναι ορφανό, από το να προχωρήσει με κάθε μέσο στην απόκτηση απογόνων "εξ αίματος"; Γενική αρχή, πάντως, πρέπει να είναι ότι η ιατρική εφαρμογή της βιολογίας δεν μπορεί να πλήττει την αλήθεια, την ελευθερία δηλαδή την επίγεια εικόνα του και την ανθρωπιά του ανθρώπου, δηλαδή την επίγεια εικόνα του Θεού.

Κείμενα

Στη Βρετανία μαίνεται η διαμάχη για το κατά πόσο είναι ηθικό να χρησιμοποιηθεί η κλωνοποίηση για θεραπευτικούς σκοπούς. Ειδικότερα πολλοί βρετανοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι το να απορρίπτεται παντελώς η ιδέα της κλωνοποίησης μπορεί να στερήσει την ανθρωπότητα από ένα μεγάλο θεραπευτικό όπλο και επιμένουν να γίνει διάκριση ανάμεσα στην αναπαραγωγική και στη θεραπευτική κλωνοποίηση. Και εξηγούν ότι η αναπαραγωγική κλωνοποίηση, η κλωνοποίηση που θα οδηγήσει σε παιδιά ταυτόσημα γενετικά με ήδη υπάρχοντες ενηλίκους, δεν είναι αποδεκτή ηθικά. Αλλά η θεραπευτική κλωνοποίηση, η οποία θα συνίσταται στη δημιουργία σε δοκιμαστικό σωλήνα ενός εμβρύου στο οποίο δεν θα επιτρέπεται να μεγαλώσει παρά μέχ-

ρι του σταδίου της βλαστοκύστεως, μπορεί να είναι λύση σε πολλά ιατρικά προβλήματα και για τον λόγο αυτό να είναι ηθικά αποδεκτή. Στο στάδιο της βλαστοκύστεως (το οποίο υφίσταται πέντε-έξι ημέρες μετά τη γονιμοποίηση) εμφανίζονται τα εμβρυϊκά βλαστικά κύτταρα, τα κύτταρα από τα οποία προέρχονται όλοι οι ανθρώπινοι ιστοί και τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως "πρώτη ύλη" για τη δημιουργία τεχνητών ιστών και οργάνων για μεταμοσχεύσεις.

Επισήμως την απόφαση για τη χρήση της θεραπευτικής κλωνοποίησης καλείται να λάβει το βρετανικό κοινοβούλιο. Ωστόσο, είναι διάχυτη η αίσθηση ότι είναι καλύτερο να επιτραπεί η θεραπευτική κλωνοποίηση και να ελέγχεται κρατικά παρά να απαγορευθεί και να γίνει κρυφά και ανεξέ-

λεγκτα. Γιατί τα τεχνικά προβλήματα φαίνεται ότι έχουν λυθεί.

Ι. ΣΟΥΦΛΕΡΗ στην Εφημερίδα "Το ΒΗΜΑ" 20-12-1998, σ. Α61.

Θέματα για συζήτηση

- 1. Να επισημάνετε τα θετικά στοιχεία της κλωνοποίησης και τα αρνητικά.**
- 2. Ποιοι κίνδυνοι προκύπτουν από την εφαρμογή της ευγονικής;**
- 3. Να μελετήσετε το κείμενο από το "ΒΗΜΑ", να επισημάνετε τα ηθικά προβλήματα που ανακύπτουν και να εκφράσετε τις απόψεις σας με επιχειρήματα.**

15. ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

(Φόνος - Θανατική Ποινή - Βασανιστήρια)

Ο βιασμός της ζωής

Υπάρχουν τρία είδη θανάτου: ο φυσικός ο αιφνίδιος και ο βίαιος. Φυσικός θάνατος λέγεται το τέλος της ζωής που οφείλεται στα γηρατειά ή σε ανίατη (αθεράπευτη) ασθένεια, συνήθως σε υπερήλικα άτομα. Αιφνίδιος είναι ο θάνατος που έρχεται ξαφνικά κι απρόσμενα, με κάποιο ατύχημα (π.χ. αυτοκινητικό), ή από ξαφνική οργανική επιπλοκή (καρδιακό ή εγκεφαλικό επεισόδιο) πλήττοντας νέους και υγιείς ανθρώπους. Βίαιος

θάνατος ονομάζεται η τελευταία του ανθρώπου που συμβαίνει με υπαιτιότητα κάποιου άλλου και γίνεται ενάντια στην επιθυμία του θανόντος.

Δυο μορφές βίαιου θανάτου είναι ο φόνος και η θανατική ποινή. Στο φόνο, τη δολοφονία και το έγκλημα, ο εκτελεστής είναι άτομο που ενεργεί με ιδιοτέλεια και δολιότητα. Στη θανατική καταδίκη, υπαίτιος είναι το κράτος που λειτουργεί με ανιδιοτέλεια και ενεργεί για την προστασία του κοινωνικού συνόλου από έναν ειδική εγκληματία (αμετανόητο και επικίνδυνο κακοποιό), με σκοπό την παραδειγματική τιμωρία του, το σωφρονισμό των ομοίων του και την προστασία της κοινωνίας από την επανάληψη της πράξης του.

Τα βασανιστήρια είναι μέθοδοι

βιασμού της ανθρώπινης βούλησης με την άσκηση σωματικής βίας ή ψυχολογικής πίεσης, είτε για να ανακριθεί κάποιος μάρτυρας είτε για να τιμωρηθεί ο αντίπαλος. Σε τέτοιες απάνθρωπες μεθόδους, καταφεύγουν ολοκληρωτικά καθεστώτα (δικτατορίες, φασιστικές, ναζιστικές, σταλινικές κ.ά.), εγκληματικές οργανώσεις ("μαφία"), εξτρεμιστικές πολιτικές οργανώσεις με ακραίες ιδεολογικές πεποιθήσεις, τρομοκρατικές ομάδες κ.ά..

Τόσο ο βίαιος θάνατος όσο και τα βασανιστήρια, που συνήθως οδηγούν σε θανάσιμο τραυματισμό, αποτελούν τρόπους περιφρόνησης και παραβίασης της ανθρώπινης ζωής. Σε όλη την ιστορία του πολιτισμού μας, έχουν καταδικαστεί τέτοια φαινόμενα από όλους, γι' αυτό ίσως δεν θα χρειαζόταν εδώ να γί-

νει λόγος. Όμως η Εκκλησία έχει το δικό της σκεπτικό με το οποίο όχι μόνο απορρίπτει τέτοιες απάνθρωπες συμπεριφορές, αλλά προλαμβάνει παρόμοιες καταστάσεις διαμορφώνοντας το ανθρώπινο ήθος θετικά.

**Φόνος,
νόμιμη άμυνα,
δίκαιος πόλεμος**

Ρητά και κατηγορηματικά καταδικάζεται ο φόνος στην Αγία Γραφή
Η Παλαιά Δια-

θήκη με το Δεκάλογο του Μωυσή ορίζει: "ου φονεύσεις" (Εξόδ. 20: 15). Στην Καινή Διαθήκη ο Ιησούς Χριστός με την επί του Όρους Ομιλία είναι ακόμα πιο απαιτητικός: "Ηκούσατε ότι έρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ φονεύσεις· ὅς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. Ἐγὼ δε λέγω

ὕμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει” (Ἐχετε ακούσει την εντολή που δόθηκε παλιά στους προγόνους μας: "να μην κάνεις φόνο, κι ὅποιος κάνει φόνο πρέπει να καταδικαστεί ἀπὸ το τοπικό δικαστήριο". Εγώ ὅμως σας λέω πως ἀκόμα κι ὅποιος οργίζεται ἐναντίον του ἀδερφού του χωρίς λόγο, πρέπει να καταδικαστεί ἀπὸ το τοπικό δικαστήριο) (Ματθ. 5:21-22).

Μια μοναδική εξαίρεση ὑπάρχει, ὅπου ο φόνος γίνεται ἀνεκτός ἀπὸ την Ἐκκλησία, χωρίς ὅμως ποτέ να θεωρεῖται ἀποδεκτός: πρόκειται για τη νόμιμη ἀμυνα και τη συμμετοχή σε δίκαιο πόλεμο. Περίπτωση νόμιμης ἀμυνας ὑπάρχει ὅταν συντρέχουν οι παρακάτω προϋποθέσεις: ἡ ζωή μας ἀπειλεῖται σοβαρά ἀπὸ την ἀδίκη ἐπιβουλή ενός κατὰ πολὺ ἰσχυρότερου ἀπὸ εμᾶς ἀντιπάλου

για την αντιμετώπιση του οποίου δεν διαθέτουμε πια κανένα άλλο αποτελεσματικό μέσο παρά μόνο τη θανάτωσή του. Πρόκειται για το δικαίωμα αυτοπροστασίας του αθώου θύματος απέναντι στον άδικο θύτη.

Ο αμυντικός πόλεμος θεωρείται δίκαιος γιατί είναι η νόμιμη άμυνα ενός έθνους απέναντι στο βάρβαρο εχθρό. Ό,τι λέγεται νόμιμη άμυνα για το άτομο, είναι δίκαιος πόλεμος για το κοινωνικό σύνολο. Πρόκειται για τον αμυντικό, πατριωτικό πόλεμο που διεξάγεται για την προστασία των "ιερών και των οσίων", του λαού και της χώρας από τον άδικο εισβολέα. Συνήθως ο αμυνόμενος τυχαίνει να είναι ανίσχυρος, ενώ ο επιτιθέμενος συμβαίνει να 'ναι πανίσχυρος. Για να προστατευτεί το δίκαιο του ανίσχυρου απέναντι

στην ισχύ του άδικου εισβολέα, η Εκκλησία ευλογεί τα όπλα, εύχεται στη λατρεία της υπέρ της πολιτικής ηγεσίας, των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας κάθε χώρας και συμμετέχει ενεργά στους εθνικούς, απελευθερωτικούς αγώνες.

Παρόλα αυτά, επειδή η Εκκλησία θεωρεί τη ζωή ως το πολυτιμότερο δώρο του Θεού στον άνθρωπο, που κατά κανένα τρόπο δεν επιτρέπεται να αφαιρείται, ακόμη και στη νόμιμη άμυνα ή το δίκαιο πόλεμο ο φόνος θεωρείται κακό. Είναι μια αναγκαία επιλογή, "αναγκαίο κακό". Έτσι απαγορεύεται να χειροτονοούνται κληρικοί όσοι αφάιρσαν ανθρώπινη ζωή είτε σε καιρό ειρήνης είτε κατά τη διάρκεια της θητείας τους σε εμπόλεμη κατάσταση. Για να αποφευχθεί μάλιστα

αυτό το κώλυμα ιεροσύνης (λόγος απαγόρευσης χειροτονίας) εξαιρούνται εντελώς από την υποχρεωτική στράτευση όσοι δηλώσουν ότι σκοπεύουν να ιερωθούν μελλοντικά.

Η σφαγή των νηπίων από τον Ηρώδη - διαχρονικό σύμβολο της σφαγής αθώων. (Η πρώτη παράσταση είναι ψηφιδωτό των αρχών του 14ου αιώνα, από τη Μονή της Χώρας στην Κωνσταντινούπολη.

Ο πίνακας που ακολουθεί είναι του Nicolas Poussins, π. 1626, και ο τελευταίος είναι του Markus Lupertz, 1989, από το περιοδικό Art. Das Kunstmagazin 8/1993. σ. 96).

Θανατική ποινή και βασανιστήρια

**Η Εκκλησία ενα-
ντιώνεται στη
θανατική ποινή,
επειδή στερεί α-
πό τον άνθρωπο**

**τη δυνατότητα να μετανοήσει και να
σωθεί. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο
Χριστός σταυρώθηκε ανάμεσα σε
δύο ληστές και τους έδωσε τη δυ-
νατότητα της μετάνοιας την τελευ-
ταία στιγμή. Ο ένας δήλωσε μετα-
νιωμένος και σώθηκε, ο άλλος πέ-
θανε αμετανόητος. Η Εκκλησία δε
διακρίνει τους ανθρώπους σε α-
μαρτωλούς και αναμάρτητους, διότι
απλούστατα δεν υπάρχουν ανα-
μάρτητοι• υπάρχουν μετανοημένοι
και αμετανόητοι άνθρωποι. Τελικά,
η μόνη πραγματικά θανάσιμη αμαρ-
τία είναι η αμετανοησία, δηλαδή η
άρνηση να μετανοήσουμε. Το μόνο
που ζητά και περιμένει η Εκκλησία**

από όλους τους ανθρώπους είναι η μετάνοια, που θα πει αλλαγή νοοτροπίας (μετάνοια = μετά+νους: μεταστροφή του νου). Γι' αυτό στη θεία λειτουργία η Εκκλησία εύχεται να ζήσουμε “τόν υπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καί μετα-νοία” και να έχουμε “χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά καί καλήν ἀπολογίαν τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ”. Η μετάνοια προϋποθέτει τη συνέχιση της ζωής. Με τη θανατική καταδίκη αφαιρείται η ανθρώπινη ζωή κι έτσι η μετάνοια καθίσταται ανέφικτη.

Άλλος λόγος για τον οποίο η Εκκλησία εναντιώνεται στη θανατική ποινή είναι ότι υπάρχει το ενδεχόμενο, ενώ έχει επιβληθεί και εκτελεστεί η θανατική ποινή, εκ των υστέρων να αποδειχθεί ότι επρόκει-

το για "δικαστική πλάνη", οπότε δεν υπάρχει περιθώριο επανόρθωσης. Επίσης δεν είναι δυνατόν η κρατική εξουσία να χρησιμοποιεί μέσα που η ίδια καταδικάζει, το φόνο, έστω και αν υποστηρίζεται ότι γίνεται για σωφρονισμό. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία ο σκοπός δεν αγιάζει τα μέσα.

Τα βασανιστήρια παραβιάζουν την ελευθερία του ανθρώπου, καταπιέζουν τη βούληση του και αμαυρώνουν την αξιοπρέπειά του. Δούλοι, αιχμάλωτοι πολέμου, κατάδικοι και άλλοι δυστυχείς επί αιώνες υποβάλλονταν σε εξευτελιστικά βασανιστήρια, κακοποιούνταν και θανατώνονταν από τις κακουχίες. Γι' αυτό η Εκκλησία με τη διδασκαλία και κυρίως με το καθημερινό παράδειγμά της συνέβαλε αποφασιστικά στην έμπρακτη κατάργηση

της δουλείας για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας, κάνοντας έτσι δυνατή την οριστική εξαφάνιση ενός πανάρχαιου και παγκόσμιου θεσμού. Παρ' όλα αυτά ακόμη και σήμερα επιβιώνει το δουλεμπόριο σε επικράτειες που δεν άκουσαν το λόγο του Ευαγγελίου, αλλά και σε πολιτισμένες χώρες (εμπόριο "λευκής σαρκός", σεξουαλική εκμετάλλευση μικρών παιδιών και φτωχών κοριτσιών που μεταναστεύουν για καλύτερες (!) συνθήκες ζωής, εξουθένωση των οικονομικών μεταναστών κ.ά.).

Η στέρηση της ελευθερίας είναι αφαίρεση της ανθρωπιάς, δηλαδή σημαίνει την άρνηση της επίγειας εικόνας του Θεού, που είναι ο άνθρωπος. Ο ασεβής στην εικόνα του Θεού είναι βλάσφημος μπροστά στο πρωτότυπό της: κάθε βασανισ-

τής είναι βλάσφημος άνθρωπος. Η απανθρωπιά και η βλασφημία (ύβρις κατά την αρχαία αντίληψη) είναι οι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος που λέγεται παραβίαση και περιφρόνηση της ανθρώπινης ζωής.

Κείμενα

1. Οὐ φονεύσεις, ἵνα μή τῆς υἰοθεσίας ἐκπέσης τοῦ καί τούς νεκρούς ζωοποιοῦντος, καί υἰοποιηθῆς δι' ἔργων τῶ ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνω. Ἐπεὶ δέ ὁ φόνος ἐκ πληγῆς προβαίνει, ἡ δέ ἐξ ὕβρεως, αὕτη δέ ἐξ ὀργῆς, ἡ δέ ὀργή ὑμῖν προσγίνεται ἐκ τῆς παρ' ἐτέρων ἐπιφερομένης ἡμῖν ζημίας ἢ πληγῆς ἢ ὕβρεως, διὰ τοῦτο ἀπό τοῦ αἵροντός σου το ἱμάτιον καί τόν χιτῶνα μή κωλύσεις, εἶπεν ὁ Χριστός. Καί τον πλήττοντα μη ἀντιπλήξης, καί μή ἀνθυβρίσης τόν ὑβρίζοντα· οὕτω γάρ καί σαυτον καί τόν κακοῦντα σε τοῦ φονικοῦ πτώματος ἐλευθερώσεις.

Γρηγόριος Παλαμάς, P.G. 150, 1100.

1. Δε θα σκοτώσεις, για να μην εκπέσεις από την υιοθεσία αυτού που ζωοποιεί και τους νεκρούς και γίνεις υιός εκείνου (του διαβόλου) που από την αρχή ήταν ανθρωποκτόνος. Επειδή δε ο φόνος προέρχεται από χτύπημα (με όπλο) το δε χτύπημα από την υβριστική συμπεριφορά και αυτή από την οργή, η δε οργή μάς δημιουργείται από την ζημιά που επέρχεται εναντίον μας ή από χτύπημα ή από υβριστική συμπεριφορά, γι' αυτό είπε ο Χριστός "απ' αυτόν που σου παίρνει το μάτι μη τον εμποδίσεις (να σου πάρει) και το χιτώνα. Και αυτόν που σε χτυπάει μην τον αντιχτυπήσεις και μην ανταποδώσεις τη βρισιά σ' αυτόν που σε βρίζει. Διότι έτσι θα ελευθερώσεις και τον εαυτό σου και αυτόν

**που σου κάνει το κακό από το φο-
νικό παράπτωμα.**

**2. Ερώτηση: Τι σημαίνει το “ὅστις σε
ραπίσει ἐπί τήν δεξιάν σιαγόνα,
στρέψον αὐτῷ καί τήν ἄλλην’ καί τῷ
θέλοντί σοι κριθῆναι καί τόν χιτῶνα
σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καί τό ἱμάτι-
ον” (Ματθ. 5, 39); Οποιοσδήποτε τυ-
χοδιώκτης θα μπορούσε να παίξει μ’
αυτές τις έννοιες.**

**Απάντηση: Οι τυχοδιώκτες παίζουν
με τα πάντα, αλλά οι χριστιανικές
αξίες δε μειώνονται τόσο εύκολα.
Στρέψον αὐτῷ καί τήν ἀριστεράν
σημαίνει: κάνε το καλό οτιδήποτε κι
αν σου κάνουν. Ας πάρουμε για πα-
ράδειγμα από τη ζωή μας. Ας υπο-
θέσουμε ότι απαντάτε στο κακό με
το κακό. Ποιο θα είναι το αποτέλε-**

σμα; Η διαιώνιση του κακού. Αν, αντίθετα, απαντήσετε με το καλό, το κακό παίρνει τέλος. Φυσικά δεν πρέπει να εξωθούμε στα άκρα αυτές τις αλήθειες και να δίνουμε στον πρώτο τυχόντα το δικαίωμα να παίζει μ' αυτές. Μπορούμε να καταφεύγουμε στη δύναμη, αλλά, επαναλαμβάνω και πάλι, όχι για να εκδικηθούμε, αλλά για να βάλουμε τέλος στο κακό.

π. Dimitri Doudko, Η ελπίδα μας, (μτφρ. Μ. Παπαζάχου) εκδ. Έλαφος, Αθήναι 1979, σ. 132-133.

3. Τούς ἐν πολέμοις φόνους οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλόγισαντο, ἐμοί δοκεῖ, συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπέρ σωφροσύνης καί εὐσεβείας ἀμυνομένοις. Τάχα δέ καλῶς ἔχει συμβουλεύειν, ὡς τὰς χεῖρας μή καθαρούς, τριῶν ἐτῶν τῆς κοινωρίας μόνης ἀπέχεσθαι.

Μ. Βασιλείου, Επιστολή 188

3. Νομίζω ὅτι οἱ πατέρες μας δεν υπολόγισαν τους φόνους που γίνονται στον πόλεμο ως φόνους, δίνοντας συγγνώμη σ' αυτούς που αμύνονται υπέρ της σωφροσύνης και της ευσεβείας. Ίσως ὅμως εἶναι καλό να συμβουλεύουμε τους δράστες, μιας και δεν ἔχουν καθαρά χέρια, να απέχουν μόνο από τη θεία

κοινωνία για τρία χρόνια.

4. Ἐάν οὖν προσφέρῃς τό δῶρόν σου ἐπί τό θυσιαστήριον κάκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατά σοῦ, ἄφες ἐκεῖ το δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καί ὑπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καί τότε ἐλθὼν πρόσφερε τό δῶρόν σου. ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ ἕως ὅτου εἶ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ, μήποτε σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καί ὁ κριτής τῷ ὑπηρέτῃ, καί εἰς φυλακὴν βληθήσῃ· ἀμήν λέγω σοι, οὐ μή ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως ἂν ἀποδῷς τόν ἔσχατον κοδράντην.

Ματθ. 5, 23-26

4. Γι' αυτό όταν προσφέρεις το δώρο σου στο ναό κι εκεί θυμηθείς πως ο αδελφός έχει κάτι εναντίον σου, άφησε εκεί, μπροστά στο θυ-

σιαστήριο του ναού, το δώρο, και πήγαινε να συμφιλιωθείς πρώτα με τον αδερφό σου, και ύστερα έλα να προσφέρεις το δώρο σου. Κοίταξε να συμβιβαστείς γρήγορα με τον αντίδικό σου, όσο ακόμα βρίσκεστε στο δρόμο προς το δικαστήριο• γιατί ύστερα ο αντίδικος θα σε παραδώσει στο δικαστή, κι ο δικαστής θα σε παραδώσει στο δεσμοφύλακα, κι αυτός θα σε κλείσει στη φυλακή. Σε διαβεβαιώνω πως δε θα μπορέσεις να βγεις από κει, πριν ξεπληρώσεις και το τελευταίο δίκλεπτο.

5. Ὁργίζεσθε καί μή ἁμαρτάνετε ὁ ἥλιος μή ἐπιδυέτω ἐπί τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, μηδέ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ.

Εφεσ. 4, 26-27

5. Όταν οργίζεστε, μη φτάνετε ως την αμαρτία• η δύση του ήλιου ας μη σας βρίσκει ακόμα οργισμένους. Μη δίνετε με τη συμπεριφορά σας χώρο να δρα ο διάβολος.

6. Διά δὴ τοῦτο νῦν μέν τήν ρίζαν, νῦν δέ τόν καρπόν ἰᾶται· κωλύων μέν καί φῦναι τήν ἀρχήν τό κακόν ἂν δ' ἄρα βλαστήση καί καρπόν ἐνέγκη τόν πονηρότατον, πάντοθεν αὐτόν κατακαίων μειζρόνως. Διά τοι τοῦτο και κρίσιν εἰπών, καί συνέδριον καί γέεναν, καί περί τῆς αὐτοῦ θυσίας διαλεχθεῖς, καί ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ. Ἴνα γάρ μή λέγῃς· Τί οὔν, ἂν ἀρπάζωμαι, καί εἰς δικαστήριον ἔλκωμαι; καί ταύτην ἀνεῖλε τήν ἀφορμήν καί τήν πρόφασιν· κελεύει γάρ μηδέ οὕτως ἐχθραίνειν. Εἶτα, ἐπειδή τοῦτο μέγα ἦν τό ἐπίταγμα,

ἀπό τῶν παρόντων ποιεῖται τήν συμβουλήν, ἅ τούς παχυτέρους μᾶλλον τῶν μελλόντων κατέχειν εἴωθε. Τί γάρ λέγεις φησίν· ὅτι δυνατώτερός ἐστι, καί ἀδικεῖ; Οὐκοῦν μᾶλλον σε ἀδικήσει, ἐάν μή καταλύσης, ἀλλά ἀναγκασθῆς εἰς δικαστήριον ἐλθεῖν. Τότε μέν γάρ χρημάτων ἀποστάς, τό σῶμα ἕξης ἐλεύθερον· ὑπό δέ τῆ ψήφῳ γενόμενος τοῦ δικαστοῦ, καί δεσμευθήσῃ, καί τήν ἐσχάτην δώσεις δίκην. Ἄν δέ φύγῃς τήν ἐκεῖ μάχην, δύο καρπώσῃ καλά· καί τό μηδέν παθεῖν ἀηδές, καί τό σόν γενέσθαι τό κατόρθωμα λοιπόν, καί μηκέτι τῆς ἐκείνου βίας. Εἰ δέ οὐ βούλει πεισθῆναι τοῖς λεγομένοις, οὐκ ἐκεῖνον ἀδικεῖς τοσοῦτον, ὅσον σαυτόν. Ὅρα δέ καί ἐνταῦθα πῶς αὐτόν ἐπέειπαι· εἰπών γάρ, Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου, ἐπήγαγε, ταχύ· καί οὐκ ἤρκέσθη τούτῳ ἀλλά καί ταύτης τῆς

ταχύτητος ἑτέραν ἐζήτησεν ἐπίτα-
τασιν, εἰπών· Ἔως οὗτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ
μετ' αὐτοῦ· διὰ τούτων ὠθῶν αὐτόν
καί κατεπεῖγων μετὰ πολλῆς τῆς
σφοδρότητας. Οὐδέν γάρ οὕτω τόν
βίον ἀνατρέπει τόν ἡμέτερον, ὡς τό
μέλλειν καί ἀναβάλλεσθαι ἐν τῇ τῶν
ἀγαθῶν ἐργασίᾳ. Πολλάκις γοῦν
τοῦτο καί ἐκπεσεῖν ἡμᾶς τοῦ παντός
ἐποίησεν. Ὡσπερ οὖν καί ὁ Παῦλος
φησιν· Πρὶν ἢ τόν ἥλιον δῦναι, λῦσον
τὴν ἔχθραν.

Χρυσόστομος, PG 57, 252

6. Γι' αυτό λοιπόν, από τη μια μεν
θεραπεύει τη ρίζα, από την άλλη
τον καρπό. Εμποδίζοντας μεν κατ'
αρχήν να φυτρώσει το κακό, αλλά
αν βλαστήσει και φέρει τον πιο κα-
κό καρπό, κατακαίοντάς τον ισχυρά
από παντού. Γι' αυτό και όταν είπε

για κρίση και συνέδριο και γέενα και μιλώντας για τη δική του θυσία προσθέτει και άλλα λέγοντας τα εξής: Κοίταξε να συμβιβαστείς με τον αντίδικο σου, όσο ακόμα βρίσκεστε στο δρόμο προς το δικαστήριο. Για να μη λες: τι λοιπόν θα κάνω αν αδικούμαι; τι λοιπόν θα κάνω αν μου αρπάζουν (την περιουσία μου) και τραβιέμαι στο δικαστήριο; και αυτήν την αφορμή την αναίρεσε και την πρόφαση. Διότι δίνει εντολή να μην έχουμε καμιά έχθρα. Έπειτα, επειδή αυτό ήταν μεγάλη εντολή, δίνει τη συμβουλή παίρνοντας παράδειγμα από τα της ζωής αυτής, τα οποία συνήθως περισσότερο από τα μέλλοντα κυριαρχούν σ' όσους είναι πνευματικά δυσκίνητοι. Διότι λέει: τι λες; ότι είναι δυνατότερος και αδικεί; Λοιπόν θα σε αδικήσει περισσότερο αν δε συμβιβα-

στείς, αλλά αναγκαστείς να έλθεις στο δικαστήριο. Διότι τότε αφού εγκαταλείψεις τα χρήματα, θα είσαι ελεύθερος σωματικά. Όταν όμως βρεθείς κάτω από την απόφαση του δικαστή και φυλακιστείς, τότε θα υποστείς και τη χειρότερη τιμωρία. Αν όμως αποφύγεις τη μάχη εκεί, θα ωφεληθείς δύο καλά. Και το να μην πάθεις τίποτε άσχημο και στη συνέχεια να επιτελεστεί το κατόρθωμά σου και όχι η βία εκείνου (του αντιδίκου). Αν όμως θέλεις να πειστείς σ' αυτά που λέγονται, δεν αδικείς τόσο εκείνον όσο τον εαυτό σου. Δες και εδώ πώς αυτός (ο Χριστός) μιλάει για άμεση εφαρμογή. Διότι όταν είπε "κοίταξε να συμβιβαστείς με τον αντίδικο σου" συμπλήρωσε "γρήγορα". Και δεν αρκέστηκε σ' αυτό, αλλά και ζήτησε και σ' αυτήν την ταχύτητα επίταση

λέγοντας: "όσο ακόμα βρίσκεστε στο δρόμο προς το δικαστήριο"• ωθώντας τον μ' αυτά και προτρέποντας σε γρήγορη δράση με πολλή σφοδρότητα. Διότι τίποτε δεν ανατρέπεται τη ζωή μας τόσο όσο το να αφήνουμε για το μέλλον και να αναβάλλουμε τη διάπραξη των καλών. Πολλές φορές, λοιπόν, αυτό μας οδήγησε στο να τα χάσουμε όλα. Όπως, λοιπόν, και ο Παύλος λέγει: Πριν να δύσει ο ήλιος, διάλυσε την έχθρα.

Θέματα για συζήτηση

1. Ποιες βασικές χριστιανικές αρχές καταρρακώνονται με τα βασανιστήρια;
2. Σε ποιες περιπτώσεις επιτρέπεται η χρήση βίας και αφαίρεση της ζωής; Εκφράστε τις απόψεις σας.
3. Γιατί η Εκκλησία καταδικάζει τη θανατική ποινή; Ποιους λόγους επικαλούνται οι υπέρμαχοι της θανατικής ποινής;
4. Ο Χριστός είπε: “ὅστις σε ραπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην”. Πώς συμβιβάζονται αυτά με τον αμυντικό πόλεμο; Συμφωνείτε με την άποψη που εκφράζει ο π. Dimitri Doudko στο παραπάνω κείμενο;

16. ΑΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

(Αυτοκτονία - Αυτοθυσία - Ευθανασία - Άμβλωση)

**Η ζωή ως
δώρο Θεού**

Η ζωή, όπως είπαμε σε προηγούμενο μάθημα, είναι δώρο του

Θεού στον άνθρωπο. Δεν υπάρχει μόνη της, αλλά προέρχεται από το Θεό, που ο Ίδιος είναι η ζωή: “ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή” (Ιωάν. 11: 25). Μια ζωή με προοπτική, χωρίς τέλος, δηλαδή αιώνια, δίχως πόνο και θάνατο, τέλεια, ακέραιη.

Ο θάνατος και η φθορά είναι οι τραγικές συνέπειες της πτώσης του ανθρώπου, της απομάκρυνσής του από το Θεό. Ο Απόστολος Παύλος διδάσκει ότι "ἐγένεκε ὁ Ἰησοῦς ἀν-

θρωπος, για να καταργήσει με το θάνατο Του αυτόν που εξουσίαζε το θάνατο, δηλαδή το διάβολο" (Εβρ. 2: 14), διακηρύσσει "ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος" (Α' Κορ. 15: 26) και διαβεβαιώνει ότι με την Ανάσταση του Χριστού: "κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος. Ποῦ σου θάνατε τό νῖκος; ποῦ σου, θάνατε το κέντρον; το δε κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία" (ο θάνατος αφανίστηκε• η νίκη είναι πλήρης! Θάνατε, πού είναι το κεντρί της δύναμής σου; Ἄδη, πού είναι η νίκη σου; Τη δύναμη να πληγώνει θανάσιμα την παίρνει ο θάνατος από την αμαρτία) (1 Κορ. 15:54-56).

Όταν στην καθημερινή μας ζωή δεν θα αρνούμεθα κάποιο δώρο που μας προσφέρεται, πώς να αρνηθούμε στο Θεό το δώρο της ζωής που μας το χαρίζει τόσο γενναιό-

ψυχα και πλουσιοπάροχα; Κάθε παρέμβαση στο φαινόμενο της ζωής εκ μέρους του ανθρώπου μοιάζει με κλοπή του δώρου του Θεού προς τον άνθρωπο. Η ζωή δεν είναι δική μας, έγινε δική μας. Δεν μας ανήκει, αλλά μας χαρίστηκε. Δεν είναι ιδιοκτησία μας, είναι δώρο Θεού και χάρισμά Του. Μια παροιμία λέει "το δώρο δε δωρίζεται": δεν επιτρέπεται να σπαταλάς ή να καταστρέφεις ό, τι δε σου ανήκει, αλλά σου χαρίστηκε. Αν κάτι τέτοιο ισχύει στα απλά, καθημερινά, ανθρώπινα δώρα, πόσο μάλλον ισχύει για το δώρο του Θεού!

Αυτοκτονία

Μια μορφή

Αυτοθυσία

άρνησης της

ζωής είναι η αυτοκτονία. Τα αίτια της μπορεί να είναι: απογοήτευση, αδυναμία χαρακτήρα, λιποταξία

Καράβι με σπίτι. Αλληγορία για την ανθρώπινη συνύπαρξη και αλληλεγγύη στο ταξίδι (: ζωή) στη θάλασσα (: χρόνος). (Έργο π. Σταμ. Σκλήρη, 1999)

μπροστά στις άσχημες περιστάσεις, κακή ψυχολογική κατάσταση, νοσηρή ιδιοσυγκρασία. Θύματά της είναι συνήθως νέοι άνθρωποι και ευαίσθητοι χαρακτήρες. Τα δελτία ειδήσεων αναφέρονται σε αυτοκτονίες στρατευμένων παιδιών, που δεν είναι προετοιμασμένα να αντέξουν έκτακτες συνθήκες ζωής, και ευαίσθητων ανθρώπων που τερματίζουν το βίο τους, επειδή δοκίμασαν μια συναισθηματική απογοήτευση ή επαγγελματική αποτυχία.

Η Εκκλησία μας καταδικάζει την αυτοκτονία, επειδή είναι η αυτοκαταστροφή του ανθρώπου, απιστία στο Θεό και την πρόνοιά του, απουσία της χριστιανικής ελπίδας. Ο αυτόχειρας, εκείνος δηλαδή που αυτοκτονεί, αρνείται το δώρο της ζωής. Επιπλέον με την αυτοκτονία, αποχωρίζεται από την πηγή της

ζωής, το Θεό, χωρίς να έχει τη δυνατότητα μετάνοιας. Για να μας διαπαιδαγωγήσει η Εκκλησία σ' αυτό το τόσο κρίσιμο θέμα ζωής και θανάτου, προκειμένου μάλιστα να προφυλάξει κάθε αδύναμο χαρακτήρα από τέτοιο απονενομημένο διάβημα, δηλαδή μια πράξη δίχως νόημα, παίρνει πάρα πολύ αυστηρά μέτρα: απαγορεύει να ψαλεί η νεκρώσιμη ακολουθία και να παραστεί ιερέας στην ταφή του αυτόχειρα, εκτός αν προσκομιστεί ιατρική βεβαίωση που πιστοποιεί ότι ο δράστης έπασχε από ψυχικό νόσημα.

Ένα τόσο σκληρό μέτρο κατανοείται από τη βαρύτητα που έχει η αφαίρεση της ζωής και δικαιολογείται από την παιδαγωγική και ποιμαντική μέριμνα της Εκκλησίας για τη λήψη προληπτικών μέτρων. Πώς

αλλιώς θα μπορούσε να αποτραπεί η αυτοκαταστροφή μας; Άλλωστε ο αυτόχειρας με την τελευταία του πράξη αποφασίζει να αποκόψει τον εαυτό του από το σώμα της Εκκλησίας και αρνείται τη διδασκαλία της και τον τρόπο ζωής της.

Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες προσφέρει κάποιος τη ζωή για σκοπούς ιερούς, όπως στις περιπτώσεις του Ζαλόγγου και του Αρκαδίου, όπως και σε περιπτώσεις που προσφέρει κάποιος τη ζωή από αγάπη προς τον πλησίον στην προσπάθειά του να τον σώσει από έναν κίνδυνο. Στις περιπτώσεις αυτές έχουμε αυτοθυσία και αποτελεί πράξη ύψιστης αγάπης και προσφοράς προς τον πλησίον, σύμφωνα με το παράδειγμα του Χριστού, ο οποίος πρόσφερε την ύψιστη θυσία για τους ανθρώπους.

Η διαφορά ανάμεσα στην αυτοκτονία και την αυτοθυσία βρίσκεται στα κίνητρα. Όταν τα κίνητρα είναι ιδιοτελή, έχουμε αυτοκτονία, ενώ όταν τα κίνητρα είναι ανιδιοτελή και η πράξη προκαλείται από αγάπη προς το συνάνθρωπο ή για να αποφευχθούν καταστάσεις βιασμού της ανθρώπινης ελευθερίας και αξιοπρέπειας έχουμε αυτοθυσία.

Ευθανασία

Όταν κάποιος πάσχει από ανίατο βαρύ νόσημα, π.χ. καρκίνο στο τελικό στάδιο, ταλαιπωρούμενος από αφόρητους πόνους, χωρίς κάποια ελπίδα θεραπείας ή έστω βελτίωσης, όπως επίσης όταν βρίσκεται κατάκοιτος για πάρα πολύ χρόνο, είτε από εγκεφαλικό επεισόδιο είτε από τραυματισμό του νευρικού

συστήματος σε σοβαρό αυτοκινητικό ατύχημα συνήθως, τότε σκέπτονται οι συγγενείς του και οι ιατροί να επιφέρουν το θάνατο του άλλοτε με τη χορήγηση θανατηφόρου φαρμάκου κι άλλοτε με τη διακοπή λειτουργίας των ιατρικών μηχανημάτων που κρατούν τον ασθενή στη ζωή. Αυτή η πράξη διακοπής της ζωής λέγεται ευθανασία, δηλαδή "καλός θάνατος" (ευ + θάνατος= ευθανασία). Πράξη ευθανασίας μπορεί να χαρακτηριστεί και η περίπτωση κατά την οποία, ενώ μπορεί να παρασχεθεί βοήθεια (διασωλήνωση, οξυγόνο κτλ.) σε ασθενή, δεν του παρέχεται (παθητική ευθανασία).

Τα ελατήρια μπορεί να είναι αγνά: να μην τυραννιέται άσκοπα ο άνθρωπος. Σ' αυτές τις περιπτώσεις αυτός που καλείται να πάρει

την απόφαση, αντιμετωπίζει ένα φοβερό συνειδησιακό δίλημμα, σηκώνει ένα σταυρό. Κάποτε όμως τα κίνητρα είναι υστερόβουλα: να μην ξοδεύονται οι συγγενείς σε πανάκριβες και μακροχρόνιες θεραπείες ή να επισπεύσουν το θάνατο του για να τον κληρονομήσουν συντομότερα!... Σε πολλές περιπτώσεις πάντως ο ασθενής δεν ερωτάται κι έτσι άλλοι αποφασίζουν για τη ζωή του. Με αυτόν τον τρόπο όμως η ευθανασία δε διαφέρει από δολοφονία. Σε μερικές περιπτώσεις ο κατάκοιτος ασθενής έχοντας συναίσθηση της κατάστασής του ζητά να επέλθει ο θάνατος του, για να απαλλαγεί από την τυραννία του πόνου. Εδώ η ευθανασία μοιάζει με αυτοκτονία. Σε κάθε περίπτωση, σαν "δολοφονία" ή σαν "αυτοκτονία", η ευθανασία σημαίνει την αφαίρεση αν-

θρώπινης ζωής. Η ευθανασία επομένως είναι πράξη που είναι αντίθετη με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, γι' αυτό η Εκκλησία είναι αντίθετη τόσο στην ενεργητική ευθανασία (χορήγηση θανατηφόρου μέσου, διακοπή μηχανημάτων υποστήριξης) όσο και στην παθητική ευθανασία (μη παροχή μηχανικής υποστήριξης).

Άμβλωση

Μερικές φορές η γέννηση ενός παιδιού είναι

ανεπιθύμητη. Μπορεί το ζευγάρι να είναι ανύπαντρο ή να μην είναι ακόμα έτοιμο να αποκτήσει παιδί (για λόγους οικονομικούς, ψυχολογικούς ή περιστασιακούς). Ακόμη, ενδέχεται να συντρέχουν κωλύματα υγείας (π.χ. κληρονομική ασθένεια ή προσωρινό νόσημα της μητέρας)

ή η εγκυμοσύνη να είναι αποτέλεσ-
μα βιασμού. Τότε το ζευγάρι κατα-
φεύγει σε ιατρικές ή πρακτικές με-
θόδους για τη διακοπή της κύησης
(χειρουργική επέμβαση κ.ά.). Η
πρόωρη εκβολή του εμβρύου με τε-
χνητή διακοπή της κύησης λέγεται
άμβλωση ή έκτρωση.

Η Εκκλησία απαγορεύει την άμ-
βλωση (91ος κανόνας της Πενθέκ-
της Οικουμενικής Συνόδου, 692) τα-
υτίζοντάς την με το φόνο. Ο λόγος
είναι ότι αφαιρείται μια ανθρώπινη
ζωή, ματαιώνεται ένα δώρο του Θε-
ού και εκδηλώνεται περιφρόνηση
του υποψήφιου γονέα προς ένα άλ-
λο πρόσωπο, δηλαδή το κυοφορο-
ύμενο παιδί. Είναι διαπιστωμένο
ότι η άμβλωση δημιουργεί τεράστια
ηθικά προβλήματα, προβλήματα
ενοχής, που είναι δυνατόν να οδη-
γήσουν σε άσχημες ψυχολογικές

καταστάσεις και να δημιουργήσουν ψυχικά τραύματα. Σήμερα έχει γίνει πια συνείδηση ότι το έμβρυο είναι μια ζωή, μια ύπαρξη που έχει δικαίωμα να ζήσει, δεν είναι κτήμα που το διαχειρίζεται κάποιος και δεν είναι τόσο απλή υπόθεση η διακοπή της κύησης. Σε εξαιρετικές μόνο περιπτώσεις για λόγους ιατρικούς (κίνδυνος ζωής της μητέρας) και περιστασιακούς (περιπτώσεις βιασμού) γίνεται δεκτή η διακοπή της κύησης.

Στην πράξη, πάντως, η Εκκλησία ποτέ δεν αντιμετωπίζει αυτά τα προ-βλήματα απρόσωπα. Δεν αρκείται, δηλαδή, στη γενική απαγόρευση που προαναφέραμε, αλλά πλησιάζει κάθε περίπτωση ως ξεχωριστό και ιδιαίτερο περιστατικό, που χρειάζεται ξεχωριστό και ιδιαίτερο χειρισμό. Αυτή είναι η "ποι-

μαντική" της Εκκλησίας, η οποία φροντίζει, με σεβασμό στην προσωπικότητα και τις συνθήκες της ζωής του κάθε ανθρώπου, να καταδεικνύει το πνεύμα της εκκλησιαστικής διδασκαλίας και να ενισχύει τον άνθρωπο, ώστε να το ακολουθήσει ελεύθερα.

Με την πίστη, δηλαδή την εμπιστοσύνη, προς το δωρεοδότη Θεό, με αίσθημα προσωπικής ευθύνης, με την κατάλληλη και έγκαιρη προετοιμασία του ζευγαριού για την τεκνογονία και με την επίκληση της βοήθειάς Του για να διευθετηθούν τα προβλήματα μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, καλείται ο χριστιανός να δώσει τη μάχη της ζωής ενάντια στο θάνατο παίρνοντας το μέρος του "αρχηγού της ζωής" (Πράξ. 3:15), όπως λέγεται ο Χριστός στην Καινή Διαθήκη.

Κείμενα

...Καί αἱ τοίνυν τὰ ἀμβλωθρίδια δο-
δοῦσαι φάρμακα φονεύτριαί εἰσι καί
αὐταί, καί αἱ δεχόμεναι τὰ ἐμβρυο-
κτόνα δηλητήρια... ἐνταῦθα γάρ ἐκ-
δικεῖται οὐ μόνον τό γενησόμενον,
ἀλλά καί αὐτός ὁ ἑαυτῶ ἐπιβουλεύ-
σας, διότι ὡς ἐπί τό πολύ ἐναποθνή-
σκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν
αἱ γυναῖκες. Πρόσεστι δέ τούτῳ καί
ἡ φθορά τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φό-
νος, κατά γε την ἐπίνοιαν τῶν ταῦτα
τολμώντων.

Μ. Βασίλειος, Επιστολή 188

...και αυτές λοιπόν που δίνουν φάρμακα για τα αμβλωμένα έμβρυα είναι και οι ίδιες φονεύτριες και αυτές που δέχονται τα δηλητήρια που σκοτώνουν τα έμβρυα... εδώ εκδικείται όχι μόνο το παιδί που θα γεννιόταν αλλά και ο ίδιος που σκέφτεται να κάνει κακό στον εαυτό του, διότι συνήθως πεθαίνουν οι γυναίκες σ' αυτές τις ενέργειες. Σ' αυτό προστίθεται και η καταστροφή του εμβρύου, άλλος φόνος, κατά το επινόημα αυτών που τα τολμούν αυτά.

Θέματα για συζήτηση

- 1. Ποια η διαφορά ανάμεσα στην αυτοκτονία και την αυτοθυσία;**
- 2. Πώς αξιολογούνται η καθεμιά;**
- 3. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η αυτοκτονία προϋποθέτει ψυχική δύναμη και επομένως είναι ηρωική πράξη. Συμφωνείτε μ' αυτήν την άποψη;**
- 4. Για ποιους λόγους η Εκκλησία είναι αντίθετη προς την ευθανασία; Πώς τοποθετείστε στο θέμα αυτό και γιατί;**
- 5. Ποια ηθικά προβλήματα δημιουργεί η άμβλωση και ποια ψυχολογικά;**

17. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

(Η αναζήτηση του νοήματος της
ζωής)

**Αναζητώντας
τον παράδεισο:
αληθινό ή
"τεχνητό";**

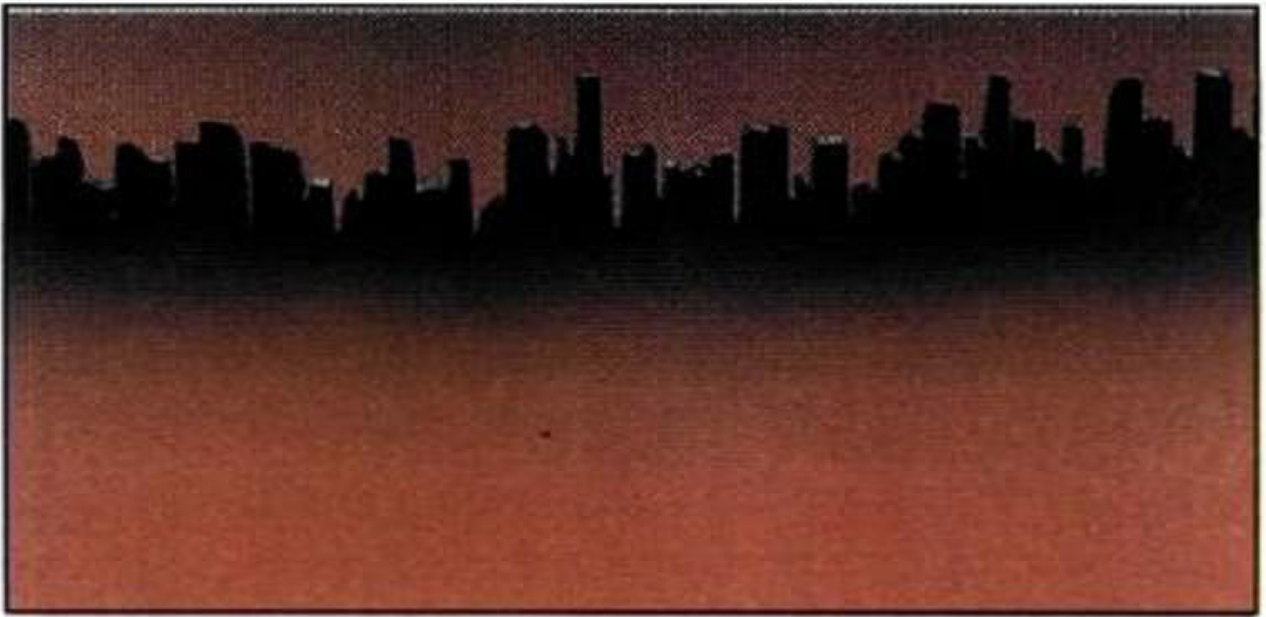
Στο πρώτο
βιβλίο της
Βίβλου, στη
Γένεση, περι-
γράφεται ο
παράδεισος,

όπου ζούσε το πρωτόπλαστο ζευ-
γάρι, όχι μόνο σαν τόπος ιδανικής
διαβίωσης μέσα στον κήπο της Ε-
δέμ, αλλά κυρίως ως ένας τρόπος
ζωής με τρία γνωρίσματα: την αλή-
θεια, την αγάπη και την ελευθερία.
Αλήθεια στο νόημα της ζωής είναι η
σχέση, όπως δείξαμε στο 13ο μά-
θημα. Αγάπη ανάμεσα στους αν-

θρώπους, στο Θεό και στη φύση που τους περιέβαλλε. Ελευθερία στις επιλογές, χωρίς αυθαιρεσία και δίχως ασυδοσία, αλλά με ευθύνη και αμοιβαιότητα. Όταν ο άνθρωπος θέλησε να γίνει σαν θεός χωρίς Θεό αληθινό, τότε έχασε τον παράδεισο και ρίχτηκε στον ιδρώτα της βιοπάλης και στον πόνο της φθοράς.

Από τότε μέχρι τώρα δεν έπαψε ποτέ ο άνθρωπος και μάλιστα ο ευαίσθητος νέος να αναζητά τον παράδεισο, δηλαδή το νόημα της ζωής κι έναν κάποιο τρόπο βίωσής του. Αφού όμως ο πραγματικός παράδεισος είναι μακρινός και δύσκολος, απόμεινε ο ψεύτικος παράδεισος, ο "τεχνητός παράδεισος" των ναρκωτικών, που προκαλούν παραισθήσεις ευφορίας, διευρύνουν δήθεν τη συνείδηση, και

γεννούν προσωρινές ψευδαισθήσεις ευτυχίας. Τα ναρκωτικά προσφέρουν ψεύτικη λύση σε ένα αληθινό πρόβλημα, που είναι η ζήτηση και η βίωση του νοήματος της ζωής.

**Ανακαλύπτοντας
την κόλαση των
ναρκωτικών**

Τι συμβαίνει
με τα ναρκωτικά
στ' αλήθεια;
Ακούμε μαρτυρίες
ατόμων που
έπεσαν στην παγίδα των εμπόρων
λευκού θανάτου, όπως αποκαλο-

ύνται οι ναρκωτικές ουσίες. Όσοι ατύχησαν και μπλέχτηκαν στο θανατηφόρο αυτό κύκλωμα της εξάρτησης καταθέτουν τις προσωπικές οδυνηρές μαρτυρίες τους που συνοψίζονται στις παρακάτω θλιβερές διαπιστώσεις:

1. Προσωρινά ικανοποιημένοι και μόνιμα ανικανοποίητοι έμειναν όλοι οι χρήστες ναρκωτικών. Δοκίμασαν από "περιέργεια", για δήθεν επίδειξη εύκολης τόλμης ή παρσύρθηκαν από επιτήδειους. Σε μια στιγμή αδυναμίας μπλέχτηκαν στον ιστό της θανατηφόρας αράχνης των παραισθησιογόνων ουσιών. Όλοι τους, χωρίς καμιά απολύτως εξαίρεση, μετάνιωσαν φρικτά. Κανείς ποτέ δεν έμεινε ικανοποιημένος από τα ναρκωτικά, γιατί η ευχαρίστηση ήταν παροδική, στιγμιαία, σχεδόν ακαριαία.

2. Η πορεία από τα ελαφρότερα στα σκληρότερα είναι θέμα διαδικαστικό. Υπάρχουν βέβαια οι απόψεις ότι τα λεγόμενα "μαλακά" ναρκωτικά δε βλάπτουν τόσο και μπορεί κάποιος να μείνει σ' αυτά, χωρίς να περιπέσει στα σκληρά. Οι απόψεις αυτές, όμως, αμφισβητούνται έντονα, γιατί οι έρευνες που έγιναν από ειδικούς επιστήμονες δείχνουν ότι σε μεγάλο ποσοστό οι χρήστες δε μένουν μόνο στα λεγόμενα "μαλακά" αλλά πολύ εύκολα φτάνουν στα "σκληρά", που είναι και θανατηφόρα. Η εξάρτηση από τις παραισθησιογόνες ουσίες είναι η πιο οδυνηρή εμπειρία των ναρκομανών. Κανείς τοξικομανής δεν έχει την ευχέρεια της επιλογής. Όταν μπει στο θανατηφόρο κύκλωμα των ναρκωτικών, παθαίνει στερητικό σύνδρομο κάθε φορά που τολμά να

πει "όχι!" στη δόση του. Το στερητικό σύνδρομο είναι ένα σύνολο επώδυνων συμπτωμάτων που νιώθει ο χρήστης, όταν στερείται την ουσία του. Μόνο εάν ακολουθήσει συγκεκριμένη κι αυστηρή θεραπεία απεξάρτησης μαζί με δική του έντονη προσπάθεια έχει κάποιες ελπίδες σωτηρίας.

3. Οι μόνοι διαρκώς ωφελημένοι και μόνιμα κερδισμένοι είναι οι παραγωγοί και οι έμποροι του λευκού θανάτου, αδίστακτα άτομα του υποκόσμου, που μετέρχονται απίθανες μεθόδους για να παρασύρουν αθώα παιδιά στα δίχτυα τους με σκοπό να θησαυρίζει το κύκλωμα των κακοποιών. Το πιο φοβερό είναι ότι εξαναγκάζουν αθώους χρήστες ναρκωτικών να γίνονται συνεργοί τους, τα λεγόμενα "βαποράκια", που ως αδαείς, άπειροι δηλα-

δή, συλλαμβάνονται από τις αρχές ασφαλείας ενώ οι μεγαλέμποροι μένουν τελικά ασύλληπτοι και δρουν ασύδοτα. Κερδισμένοι βγαίνουν οι έμποροι ναρκωτικών και ζημιωμένοι μένουν πάντα οι χρήστες.

Ο θάνατος έφιππος.
(Έργο του A. Durer, 1505)

4. Η υγεία όλων όσων δοκίμασαν ναρκωτικά έχει πληγεί βαριά και ανεπανόρθωτα. Ο οργανισμός εξασθενεί και γίνεται ευάλωτος σε διάφορες ασθένειες. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι μορφές εξαρτησιογόνων ουσιών, με καταστροφικά αποτελέσματα για τους εξαρτημένους, είναι και το κάπνισμα και το αλκοόλ. Ίσως το κάπνισμα και ο αλκοολισμός να μην οδηγούν τόσο γρήγορα σε θανατηφόρα αποτελέσματα, όπως οι τοξικές ουσίες, δεν παύουν όμως να αποτελούν τα πρώτα στάδια εξάρτησης του οργανισμού από "ουσίες". Είναι διαπιστωμένο ότι η εξάρτηση από τα ναρκωτικά είναι πολύ ισχυρή και γι' αυτό, ενώ το αλκοόλ και το κάπνισμα μπορεί κάποιος να τα "κόψει", από τα ναρκωτικά, ποτέ κανείς δεν καταφέρνει να σταματήσει την ε-

ξάρτηση, αν δεν υποβληθεί σε οδυνηρή και όχι πάντοτε επιτυχημένη θεραπεία αποτοξίνωσης.

5. Η ζωή των τοξικομανών μοιάζει με ναρκοπέδιο. Όποιος παίρνει ναρκωτικά, είναι σαν να σπέρνει με νάρκες τη ζωή του. Τα ναρκωτικά είναι νάρκες: τινάζουν στον αέρα εκείνον που τις εγγίζει. Ο χρήστης ναρκωτικών ουσιών απειλείται, δυστυχώς, από πρόωρο θάνατο, γιατί, όπως επιβεβαιώνει η καθημερινή πραγματικότητα, αυτό είναι το συνηθέστερο αποτέλεσμα από τη χρήση ναρκωτικών. Το βασανιστικό ερώτημα για τους ίδιους τους ναρκομανείς είναι αν θα είναι τα επόμενα θύματα και "πότε" θα συμβεί το μοιραίο τέλος της ζωής τους, που μένει άγνωστο.

6. Δεν μπορεί να παραγνωριστεί και το γεγονός ότι η χρήση ναρκω-

TIKΩΝ ΈΧΕΙ ΣΥΝΈΠΤΕΙΕΣ ΤΡΑΓΙΚΈΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΈΝΕΙΑ. ΠΟΛΛΈΣ ΦΟΡΈΣ Η ΑΝΆΓΚΗ ΕΞΕΎΡΕΣΗΣ ΧΡΗΜΆΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΆ ΤΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΩΘΕΊ ΤΟ ΧΡΉΣΤΗ ΣΕ ΠΡΆΞΕΙΣ ΑΞΙΌΠΟΙΝΕΣ. ΟΙΚΟΓΈΝΕΙΕΣ ΔΙΑΛΎΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΉΜΑΤΑ ΜΟΙΆΖΟΥΝ ΑΞΕΠΈΡΑΣΤΑ.

ΕΊΝΑΙ ΣΤ' ΑΛΉΘΕΙΑ ΆΞΙΟ ΠΟΛΛΉΣ ΠΡΟΣΟΧΉΣ, ΌΤΙ ΠΟΤΈ ΚΑΝΕΊΣ ΔΕΝ ΥΠΕΡΑΣΠΊΣΤΗΚΕ ΤΗ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ, ΠΑΡΆ ΜΌΝΟ ΌΠΟΙΟΣ ΕΜΠΟΡΕΎΤΗΚΕ ΤΟΞΙΚΈΣ ΟΥΣΊΕΣ ΚΑΙ ΠΛΟΎΤΙΣΕ ΑΠΌ ΑΥΤΈΣ ΣΕ ΒΆΡΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΩΝ ΤΟΥ. ΟΙ ΠΙΟ ΔΕΙΝΟΊ, ΦΟΒΕΡΟΊ ΚΑΤΉΓΟΡΟΙ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ, ΕΊΝΑΙ ΟΙ ΊΔΙΟΙ ΟΙ ΧΡΉΣΤΕΣ: ΌΣΟΙ ΔΟΚΊΜΑΣΑΝ ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΙΟΓΌΝΑ ΈΓΙΝΑΝ ΟΙ ΠΙΟ ΑΜΕΊΛΙΚΤΟΙ ΕΧΘΡΟΊ ΤΟΥΣ. ΓΙΑΤΊ ΆΡΑΓΕ; ΜΑ ΕΊΝΑΙ ΟΛΟΦΆΝΕΡΟ: ΖΗΤΨΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΑΡΆΔΕΙΣΟ ΤΟΥ ΝΟΉΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΖΩΉΣ ΑΝΑΚΆΛΥΨΑΝ ΤΗΝ ΚΌΛΑΣΗ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ. ΑΠΌ ΚΕΙ ΚΆΤΩ

υψώνουν κραυγή διαμαρτυρίας και φωνή απελπισίας. Χρέος μας είναι να τους ακούμε και να τους δείχνουμε τη συμπάρασά μας, παραδειγματιζόμενοι από τις οδυνηρές μαρτυρίες και τα επώδυνα μαρτύριά τους.

Βρίσκοντας το νόημα της ζωής

Η Εκκλησία
έχει να πει
μερικά απλά
κι αληθινά λόγια
γύρω από το

πρόβλημα των ναρκωτικών σήμερα:

1. Ο "παράδεισος" δεν αγοράζεται, ούτε πουλιέται. Η ευτυχία του ανθρώπου είναι αγαθό εκτός εμπορίου, μακριά από χρηματικές συναλλαγές. Οι νέοι δεν πρέπει να εμπιστεύονται τους εμπόρους λευκού θανάτου! Να είναι έξυπνοι, δη-

**λαδή καχύποπτοι σ' όσους πουλά-
νε συνταγές ευτυχίας και μάλιστα
σε τόσο ακριβή τιμή!**

**2. Ο "παράδεισος", η λύση στο
πρόβλημα, δε βρίσκεται στους άλ-
λους, αλλά σ' εμάς, μέσα στα ίδια
τα χέρια μας. Δεν πρέπει να εμπισ-
τεύονται οι νέοι όσους τους πλησι-
άζουν και υπόσχονται αυτόματες
λύσεις στις δυσκολίες της ζωής!
Πρέπει να αντισταθούν, να κινη-
θούν ενεργητικά και δραστήρια οι
ίδιοι με την ορμή της νιότης και να
εμπιστευτούν μόνο όσους τους α-
γαπούν και τον εαυτό τους!**

**3. Ο "παράδεισος" δε βρίσκεται
στο "εγώ", αλλά είναι στο "εμείς"!
Η ευτυχία δε βρίσκεται στο "εγώ"
του ατόμου, αλλά ολόγυρα. Ο νέος
θα τη βρει στην αγάπη στο συνάν-
θρωπο, στον έρωτα με το άλλο φύ-
λο, εκεί που προφέρεται άδολα κι**

αφειδώλευτα, δηλαδή αγνά, πλουσιοπάροχα, και χωρίς συμφέρον ή ιδιοτέλεια, από τη φύση, την κοινωνία, την οικογένεια, απ' όσους αγαπούν αληθινά.

Η Εκκλησία προτείνει θετικά, συγκεκριμένα και εγγυημένα από τη μακραίωνη πείρα ζωής που διαθέτει μέσα στην ιστορία δύο χιλιάδων ετών το νόημα της ζωής τις θεμελιώδεις αρχές της.

α. Ζω θα πει αγαπώ, σχετίζομαι, ερωτεύομαι, γίνομαι ένα με το "άλλο".

β. Αγαπώ σημαίνει ελευθερώνομαι από τη μοναξιά, διπλασιάζω το άτομό μου, πολλαπλασιάζομαι, αποκτώ απογόνους, περνώ από το πάμπτωχο "εγώ" μου στο πάμπλουτο "εμείς": με τον αγαπημένο σύντροφο της ζωής μου και με τα παιδιά μας.

**γ. Ελευθερώνομαι σημαίνει αλη-
θεύω, δηλαδή ζω την αλήθεια, υ-
πάρχω αυθεντικά, κι όχι ψεύτικα,
προγεύομαι τον πραγματικό παρά-
δεισο από τώρα πάνω σε τούτη τη
γη ως μια πραγματικότητα, που γε-
μίζει τη ζωή μου με νόημα και αλη-
θινή χαρά. Έτσι αποφεύγω τους
"τεχνητούς παραδείσους" ναρκωτι-
κών ουσιών, που πλουτίζουν τους
αδίστακτους εμπόρους λευκού θα-
νάτου.**

**Ανάμεσα στον πραγματικό και
στον "τεχνητό" παράδεισο ο νέος
μπορεί να διαλέξει. Μόνο ένα
πράγμα πρέπει να έχει υπόψη: δια-
λέγει ο ίδιος και δεν επιτρέπει σε
κανέναν άλλο να κάνει τη δική του
επιλογή.**

Κείμενα

Παίρνει κανείς ναρκωτικά για να ξεχάσει μια αγωνία που έχει γίνει ανυπόφορη. Ασφαλώς, ένας έφηβος κατατρέχεται σχεδόν πάντα από την αγωνία: μπροστά στην κοινωνία, όπου πρέπει να βρει τη θέση του, μπροστά στο θάνατο και στη σεξουαλικότητα που τον μαγεύουν και συνάμα τον απωθούν. Αλλά η αγωνία του εφήβου γίνεται ανυπόφορη μόνο όταν συναντάται με την αγωνία ενός πολιτισμού και πολλαπλασιάζεται από αυτήν. Ούτε σημεία αναφοράς, ούτε αξίες, ούτε νόημα, με μόνο, στο τέλος πάντων, το μηδέν. Τότε επέρχονται τα ναρκωτικά, λήθη του θανάτου, επιστροφή στους μητρικούς κόλπους, θαυμαστή εξερεύνηση των υπογείων της ψυχής και του κόσμου. Ανακαλύπτει κανείς άλλες καταστά-

σεις της συνείδησης - αλλά πρόκειται πάντα γι' αυτόν τον κόσμο που τον κλείνει ο θάνατος...

Η αποτοξίνωση είναι εύκολη, αλλά δεν είναι μηδαμινή. Πρέπει στη συνέχεια να προσφερθεί φιλοξενία, προστασία, καθοδήγηση. Να πλαισιωθούν ισχυρά και να βοηθηθούν να μεγαλώσουν κάποιες αποδιοργανωμένες υπάρξεις, λίγο πολύ εμβρυϊκές - που έχουν όμως επιδείξει μια προσμονή, μια απαίτηση, που έχουν σχεδιάσει ένα ξεπέρασμα. Η μόνη αληθινή απάντηση, μακροπρόθεσμα, είναι να ξαναβρούν τους δρόμους μιας αυθεντικής πνευματικότητας.

Olivier Clement, «Η αλήθεια ελευθερώσει υμάς». Συνομιλώντας με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α' εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1997, σ. 174-175.

Θέματα για συζήτηση

1. Ποιοι λόγοι οδηγούν τους νέους σήμερα στα ναρκωτικά; Ποιος κατά την άποψη σας φέρει την ευθύνη για την πληγή αυτή;
2. Ποιες είναι οι συνέπειες από τη χρήση ναρκωτικών σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο;
3. Ποια είναι τα περιθώρια επιλογής για τον εξαρτημένο από ναρκωτικές ουσίες;
4. Υπάρχει διέξοδος από τον κόσμο των ναρκωτικών για όσους έχουν εμπλακεί;
5. Ποιος θα μπορούσε να προσφέρει πραγματική βοήθεια στον εξαρτημένο από ουσίες άνθρωπο και πώς;
6. Πού μπορεί να αναζητήσει κανείς τον παράδεισο; Ποια είναι η θέση της Εκκλησίας;

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Γ' ΤΟΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ. ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ	5
13. Ο σεβασμός της ανθρώπι- νης ζωής α	8
14. Βιοϊατρική και ηθική	25
15. Παραβίαση και περιφρόνη- ση της ανθρώπινης ζωής	42
16. Άρνηση και υποτίμηση της ανθρώπινης ζωής	71
17. Το πρόβλημα των ναρκω- τικών	88